Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 269 (12359) | 1983 чылдың ноябрь 23, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

Ажылчынга сөс

АЖЫЛЫВЫС ОНЗАГАЙ

Чоңга амыдырал хандырылгазының ачы-дузазын чедирери-биле бистиң ажылывыс онзагай. Бай-Тайга — республиканың ырак-узак районнарының бирээзи. Амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинде чоңга амыдырал хандырылгазының эргежок чугула хевирлеринге ачы-дузаны чедирип турар. Ол ажылывыстың дугайын чугаалап көрейн.

Ажылдап турарым дааранылга цегинде үш бригада бар. Ажылывыс бригада аргазы-биле тургустунган, аравыста чарыштыг бис. Күш-ажылга чарышпышаан, чугула сорулгавыс —чагыг бүрүзүн эптиг, чараш, эки шынарлыг даараарынче чогуур кичээнгейни угландырып келдивис. Дааранылга цеги — мурнакчыларлыг. Чижээ, коммунист быжыкчы Вера Хүртүй-оол, бригадир Сендаа Белек, Лидия Күжүгет болгаш оон-даа өскелерниң быжып, даараан хевиниң шынары эки, оларның холу дегген кылыгга эде, катап даараар чүве турбас дизе хоорлаг болбас. Арга-дуржулгалыг ол дааранықчыларның ажылындан бистер, аныяк дааранықчылар, хөйнү билип ап, олардан өөренип турар бис. Мээң күш-ажылчы намдарым бо цехтен эгелээн. Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң өөредилге-бүдүрүлге комбинадынга дааранықчының мергежилинге чаа-ла өөренип алган кижиге дуржулгазы улуг, сагыш човангыр кижилерниң аразынга ажылдап эгелээним мергежилим бедиириңге идиглиг болган. Оларның арга-сүмези-биле бүрүн чепсегленген эгип кожа ажылдап турарым бо.

Дааранылга цеги бо чылдың он айларының планныг онаалдазын 120 хуу күүсеткен. А тос айларның түңнели-биле «Тувашвейбыт» бүдүрүлге каттыжыышкынының мурнакчыларының одуруунга кирдивис. Ажылывыстың ол темпизин чыл төнчүзүнге чедир кошкатпазын дугурушкан бис.

Ийик септээр мастерлер О. Салчак биле М. Кара-Донгак олар база социалистиг хүлээлгелерин күүседир, — ийикти эки шынарлыг септээр дээш кызымак ажылдап турарлар.

Совхозтар төптеринде комплекстиг хүлээп алыышкын пунктулары — малчыннарга, саанчыларга ачы-дуза чедирер төп. Пунктулар аразында социалистиг чарыштыг «Тээли» совхозта комплекстиг хүлээп алыышкын пунктузу чарыштың мурнунда. Ажыглалга чоокта чаа кирген бо пунктуга совхозтуң ишчилери хепти быштырып, баш дүгүн тааргып, соодукчузун септедип ап, янзы-бүрү чагыгларны кирип болур. Ооң эргелекчизи К. Хертектиң кызымак ажылы ишти иште коскү.

«Кара-Хөл» совхозта К. Ооржак эргелекчилээп пунктунуң ажылы база эки.

Үстүнде ийи ажыл-агыйның удуртукчуларының хандырылга чериниң ажылдакчыларынга херек кырында дуза чедирип турарын айтыры артык эвес. Кандыг-даа ишке харылзаа, дуза херек.

Бүдүрүлге эргелелиниң ажылдакчылары кедээге ачы-дуза чедирери-биле комплекстиг үйүүшкүннерни чорудуп келген. Ындыг-даа болза ам биске шаптыктыг чүве бар. Машина айтырыы. Колдуунда чадаг бис деп чугаалап болур. Машинавыс эрги, ажыглаар хуусаазы эрткен. Бо-ла үрелип каар, септелге дээш ай-айы-биле туруп бээр, оон шимчеп чоруй, база туруптар. Чадаг дээш олурар эвес, чамдыкта чүдүрткүнгеш, суурлар аразында автобуска олуруптар бис. Оон-биле ырады чоруттунмазы чугаажок. А бистиң ажылывыска машина чок-та, харын саатгыг. Ону республиканың Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу өөренип көрзе деп күзел бар.

Соодукчу, телевизор септелгезин «Тээли» совхозтуң пунктузунда тургускан деп үстүнде чугаалаан мен. Бүдүрүлге эргелели телевизор септээр ийи мастерни өөредип алган. Ол — кончуг эки, боттарывыс мастерлерлиг бис. А соодукчулар септээр мастерлерни кожавыс Ак-Довурактан манаар. Келир хүнүнде келбейн-даа баргылаар болгай. Чагыгларның күүселдезиниң хуусаазы оон саадаар. Бодувус мастерлиг турган болзувусса, байдал өске болур ийик. Кадрлар белеткелиниң айтырыы бүдүрүлге эргелелиниң партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга база тургустунуп турган.

Бүдүрүлгениң ажылында, чоннуң хандырылгазында бар чамдык четпестер, шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар коллективтиң коммунистерин кичээнгей чок арттырбас. Отчёт-соңгулдалыг ол хуралга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, бүдүрген продукцияның шынарынга хамаарыштыр шынгыы чугаа база болган.

Дааранылга цегиниң ажылы бисте чүгле хепти даараары-биле кызыгаарлаттынып турар болгай. Хепти септеп, эде кылырын чорутпайн турар бис. Ачы-дуза чедирилгезиниң ол хевирин амыдырылга чүге боттандырып болбас деп? Дааранықчы мастерлеривис бар болгай, дем-биле ону чүге түдүп кирип болбас деп бис? Ол айтырыг тургустунуп турган, ындыг-даа болза сөс кырында артпышаан.

Дараазн хептиң шынарын аңаа көрдүнген комиссия неделяның четверг саныында хынап турар. Ындыг-даа болза, бүдүрген продукциявыстың шынары чамдыкта негелдеге дүүшпейн баар болгай. Шынар хынаар комиссияның ажылының дээштиин чедип алырының арга-хевирлерин үк хуралга база чугаалашкан бис.

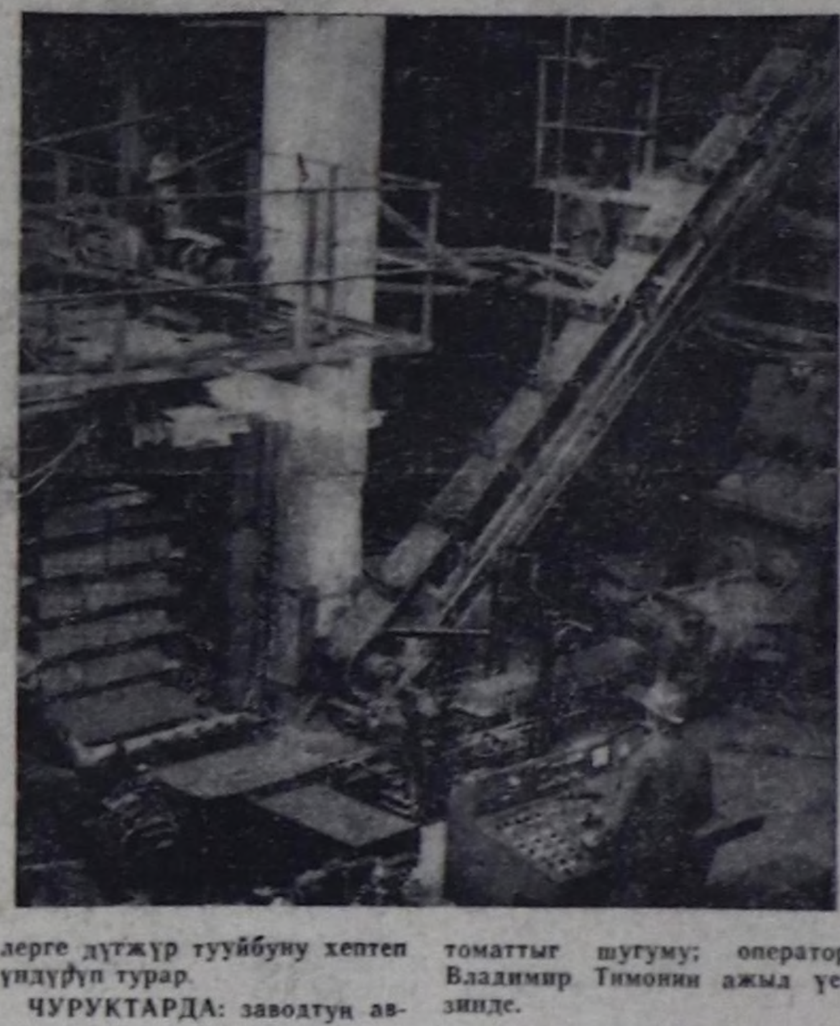
Уран-шевер дааранықчылар, быжыкчылар ажылынга төлептиг үнелелди ап турарлар. Цехтиң дааранықчыларының аразынга бир удаа болган чугааның кол утказы, мындыг: хептиң ассортиментизин калбартыр, эптиг, чараш, үениң негелдезинге дүүштүр быжар, даараар. Бөгүнгү ажылывыс ол ёзугаар тургустунган. Сөс биле ажыл-херек карышпас болза, кандыг-даа иш бүдүнгүр болур.

Г. САЛЧАК,
дааранықчы.

Элегес-Аксының керамзит-сай хана материалдарының заводунуң коллективи чылдың планныг даалгаларын чедир болгаш ажыр күүседир дээш бүгү күштү мөөңнеп, бар аргаларны ажыглап, дериг-херекселдерниң туруушкун чок ажылдаарын хандырар дээш чогуур хемчеглерни ап турар. Завод он айларда республиканың тудугларынга 9,5 миллион чижеглээн тууйбу санныг хана материалдарын барык 4 муң кубометр керамзитти берген. Он айларда продукция бүдүрериниң планын завод 107 хуу, сайгарылгазын — 104 хуу күүсеткен. Нормативтиг арыг продукция бээриниң планы октябрь айда 125 хуу күүсеттинген.

Дериг-херекселдерниң, ылангыя чиг тууйбу бүдүрер технологтуг автоматтыг шугумнарның туруушкун чок, деңдески ажылдаарынга бодунуң эвээш эвес үлүүн аныяк ажылчын, дериглерниң ажаалдазын болгаш септелгезин эки билир оператор Владимир Тимонин кирип турар. Ооң ажылдап турар шугуму бүгү негелдерге дүгжүр тууйбуну хептеп үндүрүп турар.

ЧУРУКТАРДА: заводтуң автоматтыг шугуму; оператор Владимир Тимонин ажыл үезинде.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотолары.

ЧАА МЕДЭЭЛЕР

Бистиң чуртувуста

РИГА. Океанның совет лайнери «Александр Пушкинниң» капитаны В. Сегиль СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга АКШ-тың аг-шериглериниң Гренаданы эжелеп алганын канчаар-даа агартыр аргажок делегейде эң улуг кем-буруулуг дээрбечи үүлгедиишкин-дир деп чугаалаан. Балтикада пассажир флодунуң баштыңы корабль Кариб далайның чурттарын кезип чорааш, Ригада мырыңай чаа ээп чедип келген.

— Сөөлгү он чылдарда Гренада ортулукка чылда ийи катап баар аргалыг боор келдим. Ол—чер кырында эң чараш черлерниң бирээзи... Аңаа чүгле турисчи лайнерлер болгаш банан сөөртүр дээн рефрижераторлар барып, доктаар турган. Сент-Джорджестиң өртеглеринге четкен баштайгы шериг корабльдери десантычылар апарган америк суднолар болган. Ынчаарга турисчи самолёттар хонары-биле кылып турган чурттар аразының аэропортунуң ужудуушкун оруктарынга АКШ-тың агаар шериинин дижинге чедир чепсегленген солдаттарлыг вертолёттары хонупкан.

Тайбың-тамчыктыг ортулукчуташ, араатанзыг үүлгедиишкиннериниң чери апарган. Тайбың чурттакчыларны өлүрген, кижилерни теңниг демир удаазын-биле кажаалаан концлагерьлерже кирр октап турар. Ол ортулук күрүнеден чурттакчы чону ийи муң катап хөй чурт делегейн Гренада аңаа кыжанып турар дээрзин бүзүредирин оралдажып турар. Кара туразында араатанзыг үүлгедиишкинниң чижээ ол эвес бе?

Аяс хүннүң херелденип турганы ногаан ортулукта ам караңгы дүн дүшкен.

МОСКВА. Кызыл шлёмнерттүг кызыл-шеригжи корукчулериниң угаан-бодалын шуут-ла өттүр көрген чүве дег, мындыг айтырыгны холу-биле дорт айытпышаан, салган: «Сен, эки-турачы кылдыр бижиттиң бе?». Д. Моорнуң революцияның эге бажында-ла чурааны болгаш маадырлыг үениң демдектериниң бирээзи болу берген ол алдарлыг плакады оон төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга холбаштыр «Плакат» деп ном хевилээр черде ажыттынган делгелгениң кол чүүлү боор турар.

Делгелгеде кирген 50 плакаттар бодун бүрүнү-биле революстуг идеалдарның тиилээринге бердинген демисечи — чурукчунуң амыдыралының бүгү-ле үе-чадаларын көргүзүп турар.

Ажылдарның кол кезии революцияның болгаш хамааты дайынның үелеринде чуруттунган. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында аар-ааргг-даа турган болза, дайынчы агитация ажылынче доораан-на кирипкен. Делгелгеде Гитлерниң, Герингтиң, Геббельстиң дугайында, үшкү рейхтиң баштыңнарының араатанзыг овур-хевирин илереткен өткүт карикатуралары көргүстүнген.

ТЫНДА. (Амур область). Тындада «Соңгу чүк» дээр микрорайонда сад-ясли ажыттынган. БАМ-ның төп кезээнде орук техниказы-биле ажылдап турар механизацияның Чөөн Сибирь эргелелиниң коллективи социал хөгжүлдениң беш чыл планын оон-биле хуусаадан эрте күүседипкен. Уругларны школа назы четпестерниң албан черлеринге кирер дугайында демир-орукчуларның бүгү билдириишкиннери ынчаар хандыртынган.

НИГИРЬ. (Хабаровск край). Татар далай оожүнде кезикчилериниң суурунда телевизорларның экраннары чырып эгелээн. Ында космостан харылзааның «Экран» системазы ажылдап эгелээн. Ол ышкаш далай оожүнүң болгаш Амур унунуң кандыг-даа черлеринге чораан судноларның командалары ам Төп телевидениениң дамчыдылгаларын аңаа болгаш оңчуг-даа кылдыр көөр аргалыг апарган.

СЕПЫЧ. (Пермь область). Сепыч суурда уруглар комбинады бичии-чаштарны баштай хүлээп алган. Школа назы четпээннер турар ол ийи каът бажың бир чүс бежен уругларның турарынга таарыштырган. Бо беш чылдың эгезинден бээр ол областың көдээ суурларында бир чүс хире уруглар садтары болгаш комбинаттары ажыглалда кирген.

ТБИЛИСИ. Мелиоратторлар Гарбадан районнуң кужурдустуг черлериниң картазынга чаартылганы кылганнар. Олар «Найырал» совхозка беш муң гектар шөлдүг черни дужаап бергеннер. Мурнунуда октаттынган, ажыглал чок чыткан черлерге ам виноградты, катчымистерни өстүрер чаа ажыл-агыйлар организастаттынып турар. Мелиоратторлар бо беш чылдың төнчүзүнге чедир катап тургузуп, чаарткан 50 муң гектар арыг шөлдерни көдээ ажыл-агый ажыглалынга дамыдып бээр дээш ажылдап турар.

НАРЬЯН-МАР. (Архангельск область). Шанак-трактор поездилери чыкқылама соок, ырак-узак орукче үнүпкен. Нефтиниң болгаш газтың курлаавырларын шинчилеп турар үттээр бөлүктерже эргежок чугула дериг-херекселдерни болгаш материалдарны сөөртүп эгелээни ол-дур. Бо чайын болгаш күзүн-даа ийи одарлаар черлерни камнап, камгалаар сорулга-биле тундраже ичирбе демир дугуйлуг машиналарның чорууруп хорум казан турган. Ам кышкы үеде чер кырының одарын соок куяк демир-биле бир демей идегелдиг камгалаар.

ВИЛЬНЮС. Ол хоорайның «Эльфа» дээр заводу лингофон кабинеттеринге ажыглаар аппаратураның болбаазыраткан комплектилерин кылып үндүрүп эгелээн. Мурнундагы модельдерден олар идегелдиг ажылы болгаш ажыглаарының бодунуң-биле ылгалып турар. Чылдың-на ол бүдүрүлге чери ортумак школаларга болгаш дээди өөредилге черлеринге ажыглаар ындыг беш чүс хире комплектилерни кылып үндүрерин көрүп турар.

СИМФЕРОПОЛЬ. Крымның астрофизика обсерваториязында эң-не болбаазырангай гамма-телескопту тургускаш, ажыглап эгелээн. Чаңгыс шөлде эптеп каан 24 көрүнчүктер өртемчейде боор турар эң нарын болуушкуннарны, гамма-херелдерни анализтеп, шинчилээр аргаңы бээр.

ДУШАНБЕ. «Дониш» деп ном үндүрер черге парлаан фарси дыл кырынга номну хол-биле бижээн болган. Ол дээрге, эрткен үениң таджик шүлүкчүлериниң чогаалдарыдыр. Эрткен үениң шүлүкчүлериниң чогаалдарын фотография аргазы-биле ном кылдыр парлаан.

Бурунгу шагның чогаалчыларының хол-биле бижээн шүлүктерин бистиң амгы хүннериниң каллиграфиязы-биле ном кылдыр парлаар аргазы Таджикистанда калбаа-биле ажыглап турар. Чөөн чүктүң улустарының шаандакы чогаалчыларының шүлүктерин, ырларын, тоолдарын ындыг арга-биле, номнар кылдыр парлаары номчукчуларның улуг сонуургалын болдуруп турар.

ФРУНЗЕ. Чер аңдарар талазы-биле чурттуң ийи дакпыр чемпиону А. Ваккер бодунуң адын эдилээп тракторун Чүй шынаазының эң мурнакчы механизатору К. Ивановка дамчыдып берген. Бодунуң өөреникчизинге тракторун дагдынықчы дамчыдып бербишаан, тус чериниң профтехучилищезинде башкылап эгелээн.

(СЭТА).

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕНИ АЛГАШ

Совет Тываның юбилейлиг чылынче кирериңге чедир ай биче ажыг үе арткан. Ооң-биле холбаштыр «Тыва тудуг» трестиң 48 тудуг эргелелиниң тудугжу, бызаңчы, шеверлекчи бригадаларының аразында социалистиг чарыш улам калбарып, тудугларда ажылдар улам шапкынчаан. Ук эргелелде Михаил Горбачевскийниң, болгаш Петр Войтюктуң бызанчылар бригадалары база Екатерина Бизяеваның удуртканы штукатур-малярларның мурнакчы комсомолчу-аныяктар бригадазы бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Е. Бизяеваның бригадазының кежигүннери ноябрь, декабрь айларда 12 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээтпишаан, кылган ажылдарын чүгле эки демдек-биле дужаарын хүлээнгеш, бо хүннерде «Мөңгүлек» аалчылар бажыңының кинотеатр болгаш ресторан тудуунда шеверлел ажылдарын доозуп турар. Олар удавас чаа тутуунуп турар он бирги микрорайонда калбак панельдиг, 80 аал чурттаар № 5 бажыңче шилчиирлер. Ол-ла тудугларда П. Войтюктуң бригадазы ийи ай иштинде 32 муң рубльдиң ажылдарын шиңгээдир хүлээлгени алгаш, ону шалыпкын күүседип эгелээн.

Чыл төнчүзүнге чедир арткан үеде 40 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын күүседирин хүлээнгеш, М. Горбачевскийниң бригадазы общежитие тудуунуң темпизин дүргедеткен. Тудугжуларны тудуг материалдары-биле эки хандырып турар.

В. Борбак-ооллуң, Н. Донгактың, М. Сафронованың, Р. Григоровичиниң, Т. Хертектиң, Е. Сарыгларның шеверлекчилер бригадалары чаа микрорайонда № 7 бажыңны декабрь айның эгезинде ажыглалга кииририн хүлээнгеш.

Г. ЯРЛЫКОВА.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН-ДАА БОЛЗА...

Эрзин районда «Чаа орук» совхозтуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылында күрүнеге мал продуктулары садарының чыл планын эътти 104,4 хуу, сүттү — 106,8 хуу, дүктү—100,3 хуу күүсеткен.

Совхозтуң Байыр-оол Севилбаага удурткан № 4 хойжу бригадазы районда мурнакчы бригадаларның бирээзи. Бригада 7200 ажыг хойлуг. Олар 17 коданда хуваалттынган. Ооң иштинде 8 кодан төрүүр хой, ийи кодан өшкү бар. Бригада бо чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 96 хураганны камгалап, тыва уксаалыг хойданна 1,4 килограмм дүктү кыргып, районда хойжу бригадалар аразында организастаан социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Бригадада боттарының онаашкан ажылынга ээ-харысалгалыг малчыннар хөй. Оларга Анай Севилбаа, Спартак Сидоо, Даш-оол Седи, Мандаа Бады болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. Малчыннар кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенген. Кыштагларының септелгезин чогуур ой-шаанда кылып алган. Мал чеминге 206 тонна сигенни кезип белеткээш, кыштагларда сөөртүп чедиргеш, сарааттаап. Малчын бүрүзү кыштагларында кургаг өдекти четчири-биле белеткеп алган.

Кыштагларда шагжалар четчир. Мал суттарар оңгачалар белеткеттинген. Бригаданың малчыннарының он бири комсомолчу аныяктар болуп турар. Аныяктарны мал ажылынче хаара тудар ажылды ол бригада эки организастаан. Малчыннарның чамдыктары чылыг болганындан кыштагларынче ам-даа көшпээн, күзеглеринде туруп турар.

Бо чылын комсомолчулар Елена Хайың, Тамара Даңмаа олар боттарының мал малдаар күзелин илередип, 330 ажыг сергелерни хүлээп ап, малдап эгелээн. Оларның кыштаанда кажаазы тар болганы-биле, өшкүлери аңаа сыңышпайн турар. Ол черде хар чуга чагганындан суггат-биле бергедеп турар. Суг кудар доскаарны эккеп каап хирезинде, сугну сөөртпейн турар. Ол кыштагда сигенни амдызында сөөртүп чедирбээн.

Ында чуртталга бажыңы бар. Ооң септелгезин кылбаандап олар өгде чурттап орар. Кыштагларда ниитизи-биле 7 чуртталга бажыңы бар. Оларның 6-зының септелгезин кылган.

Совхозтуң Кочетов аттыг сүт-бараан фермазының коллективи бо чылын 1050 центнер сүттү садар планын 1121 центнер кылдыр ажыр күүсеткен. Ынчангаш районда сүт-бараан фермаларының аразында организастаан социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Фермада ниитизи-биле 187 саар инек бар. Ам бо хүннерде 71 инекти саап, хүнде 249 литр сүттү бүдүрүп турар. Ында 10 саанчы ажылдап турар. Оларның сези комсомолчулар болгаш аныктар. Ферманың хоочун саанчылары Саны-Маадыр Салчак болгаш Ямбаа Шаравии ында аныяктарның дагдынықчызы болуп, боттарының ажыл-ижи-биле өскелерге үлегерлиг. Ол ышкаш аныяк саанчылар Елизавета Каң-оол, Алла Имажап олар база коллективтиң мурнакчылары.

Ферма кыштаглаан. Кыштаглаашкынга эки белеткенген. Инек кажаазының ишти арыг-силиг. Саанчылар, кадарчылар, бажыңнарда чурттап турарлар.

Инек кадарчылары Ягаан Мыдырык, Байыр Домбаа олар боттарының онаашкан ажылынга кызымаккай чорууп көргүзүп турар. Сүт планын күүседиринге оларның үлүг-хуузу улуг. Ында бызаа ажаакчызы Анна Домбаа—ол коллективтиң мурнакчыларының бирээзи.

Инектерни чер одарладып турар. Оларның сүдүн көвүдедири-биле дүнеки үеде немелде чем-биле чемгерип эгелээн. Фермада 160 тонна сиген белеткеттинген. Ол ышкаш ында сенаж база салдынган. Ам бо хүннерде инектерни сенаж-биле чемгерип эгелей берген. Чарбаны база берип турар. Инектерни чылыг суг-биле суггарар.

Ындыг-даа болза, ферманы механизаставаанындан бүгү ажылдарны хол-биле кылып турар. Кажаа иштинде инектерниң өдээн саанчылар хол-биле аштап, дашкаар тазтарга сөөртүп үндүрүп турары-биле бергедээшкинге таварышып турар.

Ферманың саанчыларынга боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин күүсетпээн кижи чок. Ук коллектив күш-ажылчы тиилелгелерни каш удаа чедип ап келген.

Фермада кызыл-булуң доктаамал ажылдап турар. Ооң иштинде дериг-херекселдерни кылып кааны көрүштүг. Совхозтуң болгаш ферманың социалистиг хүлээлгелерин, ооң негелделерин кылгаш, аскан. Саанчыларның сагган сүдүн хүн бүрү демдеглеп турар көргүзүг самбыразы бар. Ында телевизор, радиола бар. Чупар-бажыңны неделя санында изидип турар.

Фермада инектерни тарып боозадыр ажылды организаставайн турар. Май айдан бээр чаңгыс-даа инекти тарываан. Инек тарып боозадыр осеменаторларның солчуру хөй болуп турар. Чүге дээрге тарыыр инектер эвээш болуп турары-биле оларның шалыны эвээш болганындан ажылындан үнер чоруу хөй.

Ферманың чоогунда Сайлыг-Хонаш деп черде совхозтуң 70 ажыг бызаазы, төрүүр 75 инээ, 50 хире казыра, молдургазы, 20 ажыг эр шарыжыгаштары бар.

Ында кудук бар. Ол чылыглаттынмаан. Соңгазы ойбак, эжии хагдынмас. Электри лампазы чок, ишти караңгы. Ол кыштагның чанынга 2 муң ажыг хой, 200 ажыг теве күзээн. Ооң уламындан ол кыштагның одар-белчиири чедишпес. Ында мал чеминиң курлавырлары эвээш. Чаш бызаа кажаазының иштинде печказы кылдынмаан.

Ынчангаш ол кыштагда малчыннарның негелде, хомудалы улуг болду. Ол талазы-биле совхозтуң директорунуң талазындан дарый хемчеглерни алыры негеттинип турар.

Н. ДАЖИНМАЙ.

ДҮРГЕН, ЭПТИГ, БҮЗҮРЕЛДИГ

Тывага 40 чыл бурунгаар самолёт хамаанчок, машина ховар турган. Чер чоруур дээнде ынаныштыг эш—аът. Кыштың соогунда, чайның изиинде аътка, шарыга, тевеге чүдүрнүп алгаш чорук кылып чораан үени ам сактырга, тоолда дег. Бөгүнгү Тыва агаар оруу-биле чурттуң найысылалы Москва-биле болгаш өске-даа улуг хоорайлар-биле харылзаалыг. Республиканың районнарының аразында дүрген ужудар, эптиг, бүзүрелдиг ЯК-40, Л-410 маркаларлыг самолёттар ужуп турар апарган.

Агаар транспорту улус ажыл-агыйының чүъгүн сөөртүрүнге, почта чедирилгезинге болгаш пассажирлер аргыжылгазынга улуг үлүүн киириштирип турар. Ырак Мөңгүн-Тайгаже, Тожуже баар дээн чон шак болгаш-ла, аал-оранында чеде берген орарлар.

Авиабүдүрүлгениң авиатехниктиг бааза албаны үшкү кварталда хамааты ужар-чүүлдүн, Красноярск эргелелиниң коллективтериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни ээлээн болгаш эргелелдиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Коллектив (начальниги В. Я. Дорофеев) чалгыныг машиналарның ужудуушкунга белеткелин хынамчалыг чорудуп келген. Оларның кызымак ажылының түңнелинде чаңгыс-даа үрелишкиннер таварышпаан. Дээрже белип үнгеш, чалгыннары кылаш кылынган самолёттарның бараан читкижеге септекчилер магадап көрүп турарлар. Техника бүзүрелдиг септеттинген соонда, чүгле ынчаш оларның сагыжы оожургаар.

Бүдүрүлге 10 айларда пассажир сайгарылгазын 106,4 хуу күүсеткен. Эмир чылдың деңнелинден 1192 миллион пассажир-километр хөй болган. Чедиишкин бар курлавырларны чөптүг ажыглааныңдан, сагылга-чурумну экижиткениңден чедип алдынган дээрзин авиаотрядтың командириниң оралакчызы В. Т. Сковорода чугаалады.

Транспорт ужар чүүлү-биле пассажирлер чорудулгазы 10 айларда 100,9 хуу четкен. 1982 чылдың деңнелинден 107,2 хуу өзүлделиг болган, чамдык районнарда улуг самолёттар хонар шөлдерни эде кылган соонда, агаар оруу-биле аргыжылга экижээн. Ужудукчулар чыл планын эрте доозарын хүлээнгеннер. АН-2 самолёттуң командири А. Н. Тахтобин 1983 чылдың планныг онаалдаларын август 30-де доозупкан. Ол машина ажыглаарын 113,5 хуу боттандырган. Шак, минута бүрүзүн чогумчалыг ажыглааның түңнелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 105,1 хуу чедир өскен.

Чарыштың тиилекчилериниң бирээзи МИ-8 вертолёттуң командири А. А. Начын 3 чыл планын 2 чыл 9 айларда дооскан. Эки көргүзүглерни ЯК-40 самолёттуң техниги Г. М. Немальцев, Л-410 самолёттуң радио дериг-херекселдер талазы-биле техниги С. В. Стрелавин чедип алганнар. Олар социалистиг хүлээлгезин 100-110 хуу күүседип турарлар. Кайызы-даа холушкак мергежилди шиңгээдип алган, кайызы-даа үлегерлиг, бедик сагылга-чурумнуг ажылчыннар дээрзин кады ажылдап турар эштери демдегледилер.

Күш-ажылдың хоочуннары бүдүрүлгеде эвээш эвес. Оларны аныяктарга дагдынықчы кылдыр быжыглаан. Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи вертолёт участогунуң инженери А. Г. Назимов, АН-2 самолёттуң техниги В. К. Кравцов олар 20 чыл ажыр ажылдап турарлар. Олар — «Аэрофлоттуң тергиини» деп хөрек демдээниң эдилекчилери. Хоочуннар чүгле аныяктарның мергежилин бедидеринге эвес, күш-ажылды организастаарын экижидеринге болгаш сагылга-чурумну быжыглаарынга улуг салдарлыг. Оларның байлак дуржулгазын нептередири, ажылдаары чугула болуп турар.

Ужар чүүлдү улус ажыл-агыйынга ажыглаарын 104,6 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 102,6 хуу өскен. Өзүлде темпизи 104,6 болган. 10 айларда 15069 муң тонна-километр эртинген азы план 106 хуу күүсеттинген.

Агаар оруу-биле почта чедирилгези октябрь айда 101,4 хуу четкен. 10 айларда бүдүрүлге 5085 тонна чүъкту сөөрткен болгаш 7 муң рубльдиң орулгазын алган.

Чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш авиабүдүрүлгениң коллективи демниг ажылдап, Совет Тываның 40 чылынга уткуштур социалистиг чарышты улам дээштиг болдурар дээш туржуп турар.

А. ХОВАЛЫГ.

Партийжи амыдырал: отчёттар болгаш соңгулдалар

ЧАА ЁЗУ-БИЛЕ

(Партияның Тес-Хем район конференциязындан)

КИЧЭЭНГЕЙНИ—МАЛ АЖЫЛЫНЧЕ

Хашада фото-чуруктар, деңнелгелер, диаграммалар... Шүгүмчүлелдиг хана солун көрүп турган, таныыры аныяк эрниң эктинге Иван Данзуруп холун сала каапарга, оозу хая көрнүп келди. Мендилештилер.

— Чоокта көрүшкен эвес бис. Че, кайы хире ажылдап тур сен?

— Чүтээр-ле—деп, аныяк эр перүксүмээр харыылады.

— Ам ийи чыл ажып тур боор сен але?

— Ийе... Чүс хойдан 98 хураган алдым.

— Багай эвес-тир. Удавас мени ажар-дыр сен. Ынчалзажок чедиишкинге черле оожурган болбас. Улам бурунгаарлаар херек— деп, аныяк эрге чагыг бергенин, Иван Данзуруп чугаалады.

Ийи кижи аразынга бо чугаа СЭКП-ниң Тес-Хем район конференциязы эгелээр мурнуу чарыында болган.

Ук конференцияга 162 делегаттарның бүрүнү-биле келгени, 10 кижиниң ачаа санал-онал бергени районнуң коммунистериниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейиниң өскенин, ниитиниң ажыл-херээ дээш оларның сагыш човаашкынын көргүскен.

Конференция шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң адаа-биле эрткен. Районнуң партия организациязының отчёттуг үеде чорудуп келген ажылының болгаш моон соңгаарғы сорулгалар дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары С. С. Куулар кылган. Илеткелчи-даа, санал бергеннер-даа, конференцияның ажылынга киржип, ачаа чүве чугаалаан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме районнуң экономиказында болгаш культура хөгжүлдезинде чамдык чедиишкиннер барын демдеглээн.

Оң бирги беш чылдың үш чылдарында күрүнеге сүт садарының планы бо хүннерде 130 тонна ажыр күүсеттингени, «Тес-Хем» совхоз күрүнеге эът, дүк, сүт садарының үш чыл планнарын чедиишкинниг күүседип, ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарышка тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчилир Кызыл тугун чаалап алган. «Чодураа» совхоз сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының үш чыл планнарын ажыр күүсеткен. Сүт бүдүрер, мал төлү камгалап алыр талазы-биле эки түңнелдерни «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-барaан фермазы, «О. Шынаа» совхозтуң № 1 хойжу бригадазы чедип алган.

Ынчалзажок районнуң улус ажыл-агыйының кол адыры—мал ажылында чамдык четпестер барын илеткелчи-даа, санал бергеннер-даа чидиги-биле шүгүмчүлээннер.

Малдың өлүп хоразры база самчыгдалы улуг чидириглиг болдуруп турар. Ооң чылдагааны—малчыннарның харыысалга чогунда. «Тес-Хем» совхозтуң малчыннары Эртине Сарыг-оол, Чооду Көккей-оол, Чагар-оол Доңнай-оол, «О. Шынаа» совхозтан Янчып Көк-оол, «Чодураа» совхозтан Сайын Чечек төрүүр чүс хойдан чүгле 20—36 хураганнарны камгалап алганнар.

Район чыл бүрүде малдың төлүн чедир албайн турар. Бо чылын «Чодураа» совхоз чүс башка онаалтыр 38 бызаа, 59 хураган, 56 кулунну камгалап ап, эң-не куду көргүзүглерлиг болганнар. Ынчангаш малчыннарга негелдени күштелдирериниң чугулазын «О. Шынаа» совхозтуң партком секретары В. М. Ооржак саналынга демдеглээн.

Хойнуң продуктулуу чавыс, оон эвээш төл ап, күрүнеге дужаар малдың деңзизиниң кудузунуң кол чылдагааны — уксаажыдылга ажылын четпес тургусканында дээрзин «Чодураа» совхозтуң хойжузу И. С. Данзуруп шүгүмчүлеп чугаалаан. Уксаажыдылга ажылын кичээнгейниң төвүнге тургузар, малдың отчёт-учёдун шын чорудар, малчыннарны шын шилип алыр, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир болза чогуур. Ол талазы-биле чорудуп келген организакчы-даа, кижизидикчи-даа ажыл кошкак болган дээрзи демдеглеттинген.

Районнуң уксаажыдылга каттыжылгазы, районнуң зоотехниктиг албанының специалистери хойнуң бонитировказын, ооң тарып боозадылгазын, бүдүрүкчүлерни шилиир, ажаар ажылдарны куду деңнелде чорудуп турда, ажыл-агыйларның специалистеринден чогуур негелдени тургуспайн келген. Ылаңгыя тарып боозадылга ажылы «Кызыгаар», «Тес-Хем», «О. Шынаа», «Чодураа» совхозтарда четпес организастаттынып турарын «Кызыгаар» совхозтуң хойжузу С. М. Алдын-Херел шүгүмчүлээн.

Бир инектен саап алыр сүт, малдан немелде деңзи, бир хойдан, өшкүден кыргып алыр дүк планда көрдүнгенинден куду. Ооң кол чылдагааны —мал чеминиң баазазының кошкаанда, зооветеринарлыг хемчеглерни четпес чорудуп турарында, мал ажылын механизастаар ажылда болгаш күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарында бар четпестерден болуп турар. Ооң түңнелинде мал продукциязының бот-үнези улуг болуп артпышаан. Чижээ, «Кызыгаар» совхозта бир центнер сүттүң бот-үнези 95 рубль (планы 80), «Тес-Хем» совхозтуң бүдүрген дүгүнүң бот-үнези планда көрдүнгенинден 2 катап хөй болган.

«Чодураа» совхозтуң девискээринге оът-сиген чаагай үнген, ону чогуур үезинде белеткеп алырынче чоннуң күжүн партком, кодээ Совет, дирекция четпес организастаан, планын доңгуп-ле 50 хуу күүсеткен. Парткомнуң организакчы, кижизидикчи, мобилизакчы чоруу чогум-на борта көстүр турган. А ол ындыг болбаан.

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Күш-ажылчы чедиишкин коллектив кежигүннериниң идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезинден кол хамааржыр дээрзин илеткелчи-даа, санал берген делегаттар-даа чөптүг-биле чугаалааннар. Бо талазы-биле байдал районда кандыгыл?

Кижизидилгениң кол оззэ—марксичи-ленинчи үзел-бодалга кижизидилге. А «Чодураа» совхозта политиктиг, экономиктиг өөредилге эреңгей организастаттынган. Ында пропагандист удуртукчулар өөредилгени дыңнакчыларның күш-ажылчы идепкейин көдүрериниче, күрүне мурнунга планныг онаалдаларны күүседириниче, бедик негелделиг, харыысалгалыг болурунче углап шыдаваан. Ооң түңнелинде өөредилгениң түңнелдии, дээштиг көзүлбейн турар. Ылаңгыя малчыннар ортузунда өөредилге куду деңнелде организастаттынган, оларның өөредиинге таарымчалыг байдал тургустунмаан, экономиктиг кабинеттер дериттинмээн. Партия райкомунуң талазындан ол чугула ажылче сула кичээнгей салып келген.

Политөөредилгени болгаш чоннуң экономиктиг өөредилгезин үндезини-биле экижидер сорулга-биле райкомнуң политчырдыышкын кабинединиң болгаш экономиктиг өөредилге чөвүлелдериниң ажылын дээштиг болдурар, пропагандистерге практиктиг дузаны партия райкомунуң талазындан күштелдирип, контрольга доктаамал тургузары негеттинип турар.

Көскү агитация, лекция пропагандазы «Чодураа», «Тес-Хем» совхозтарда, Шуурмак ныш ажыл-агый пунктузунда кошкак тургустунган. Күш-ажылчы алдар туктары, хүндүлел самбыралары, хана солуннар, агитхуудустар өй-шаанда үнүп чаартынмайн турар, оларның утка-шынары үениң негелдезинге дүүшпес, а кызыл-булуңнарда көскү агитация багай тургустунган. Бо ажылдың кижизидикчи, мобилизакчы, организакчы ролюн күштелдирериниң чугулазын конференция айыткан.

Ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге культура чырыдыышкын албан черлери улуг рольдуг. Ындыг турбуже, партия организацияларының, кодээ Советтер күүскомнарының талазындан культура чырыдыышкын албан черлеринге методиктиг-даа практиктиг-даа дуза кошкак. Чыргаланды, Шуурмак, Кызыл-Чыраа культура бажыңнарында стол, сандай, музыка херекселдери чедишпес, шимелде-дерилгези куду деңнелде. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң коллективтери болгаш бөлгүмнер, агиткультбригадалар доктаамал ажылдавайн турар. Эртип турар кежээлерниң кижизидикчи салдары кошкак. Ол бүгү ажылдарның дээштиниң, түңнелдиниң канчап чедип алырыл? Партия райкомунуң талазындан практиктиг хемчеглерни алгаш, херек кырынга күүседир апаар. Ынчан ажылчы чоннарның культурлуг дыштанылгазы-даа экижиир, күш-ажылга оларның киржилгези бедиир, чурум үрээр чоруктарга эптеш чок болур чоруу-даа күштелир.

Культура ажылдакчыларының ортузунга кижизидилге ажылы кошкак тургустунганындан кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруу эвээжевейн турар. Чүгле Самагалдай Культура бажыңының директору сөөлгү үеде 4 катап, райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи 2 катап солушкан. Районнуң кино четкизи (эргелекчизи В. Чамзырай) инициатива чок ажылдап турар. Чонну кино-биле хандырар, киноустановкаларга кино чедирер, малчыннарга кино көргүзүглерин транспорт чогунга сылдап алгаш, багай организастаан, ооң уламындан 9 айларның планы күүсеттинмээн.

Кижизидилге ажылының кошкаандан кем-херек үүлгедиишкиннери эвээжевейн турар. Маңаа хамаарыштыр эш хуу судтарының, эки тура дружина, профилактика чөвүлелдериниң ажылын экижидери чугула дээрзин конференция айыткан. Парткомнар, партия организацияларының, профэвилел комитеттери хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар, хулиганнаар, ниитиниң болгаш хуунуң өнчүзүн оорлап самчыгдаар, маңгысталчак амыдыралдыг, чинжең болгаш хээли алыр чоруктарга удур демиселди нинти күш-биле чорудар болза, ынчан дээштиг болур. Бо талазы-биле кандыг ажылды канчаар чорутса экил дээрзин бодап тывар апаар.

СЭКП ТК-ның май (1982 ч.), июнь (1983 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче угланган, тодаргай сорулгаларны айыткан доктаалды конференция хүлээп алган. Ам сорулга—чаа ёзу-биле ажылдаары.

* * *

СЭКП райкомунуң организастыг пленуму партия райкомунуң бирги секретарынга **С. С. Куулары**, ийиги секретарынга — **С. С. Ондарны**, секретарынга — **Л. С. Нурсатты** соңгаан.

К. САТ.

«Тыва дагдүгү» комбинатта бөдүүн руданы арыглаар цехтиң № 4 ээлчээ эрткен үш кварталдарда бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Ээлчегниң кежигүнү, дериг-херекселдер машинизи Зинаида Адыг-ооловна Сарыглар ажылынга кызымаккайы, ак сеткилдиг хамаарылгазы дээш хөй удаа шаңнадып, мактадып келген. Ол бо удаада база-ла эки көргүзүглерни чедип алган.

ЧУРУКТА: З. А. Сарыглар.

Ю КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Бижикчилер саналдап, сүмелеп, шүгүмчүлеп тур

ХАЙЫРААН КАЖААЛАРНЫ!

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң салбыры Ийи-Тал суурнуң чанында ээн калган турлаг бар. Ында инек, сиген кажаалары, силос салыр оңгарлар, электри күжү-биле ажылдаар чаа кудук дээш өске-даа тудуг-суур, херекселдер ажыглал чокка үрелип, дадарып, эргижиреп, чыдып берген. Бо бүгүнү тударынга күрүне чеже акша-хөреңгини чарыгдаан деп? А беримчези чок. Анаа сүт-барaан фермазы турар шагда ажыл-иш-даа хайныышкынныг, мал-маган-даа элбек, план күүселдези-даа багай эвес турган. Чогум ферманы дүжүрген чылдагааны билдинмес.

Кижи бодап көөрге, ээнзирээн ферманың септелгезин кылдырткаш, оода чаңгыс кодан инектен тургускаш, суурнуң чурттакчыларындан анаа ажылдаар кижилерни эвилелдезе, совхозтуң экономиказынга болгаш чоннуң материалдыг байдалынга дузалыг болбас бе? Ийи-Тал салбырда ажыл-агыйга хаара туттунмаан кижилерни чок деп шыдавас бис. Ылаңгыя аныяк өскенден доктаамал ажылга «чедниместер» ам-даа бар.

Салбырның девискээринде одар-белчиир-ле хөй. А совхозтуң ийи фермазының чылдың-на төрүттүнүп, немешкен бызааларны канчап барган деп? Оон кодан инекти мөөңнеп болбас бе? Ам бодуунда салбырда каш кодан хой база чаңгыс өөр чылгы бар. Оон өске мал чок. Ынчангаш салбырның малчыннары Улуг-Хем ол чарыында изиг оъттуг одарларны челир ажыглавайн турар. Ылаңгыя Кара-Булуңда ыжык, элбек таар оъттуг кыштаглар ээнзиргей. Маңаа чижек, деңнелге кылдыр бистиң совхозтуң Эъжимде хойжу бригаданың дуржулгазын ап көрээлиңер. Эъжимчилер бүгү көргүзүглери-биле совхозта хамаанчок районда дээре деп санадып турар болгай. А хамык ужур чүдел дээрге, олар хем ол чарыында байлак одарларны чөп ажыглап билир-дир. Бистиң Кара-Булуң биле Эъжимде оът-үнүш талазы-биле кандыг-даа ылгал чок болгай. Ынчангаш «Улуг-Хая» совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемниглери бо чугула айтырыгларже чогуур кичээнгейни угландырып, Ийи-Талга сүт-барaан фермазын катап организастаар боор дээрзинге бүзүрээр апаар бис.

И. ДАРТАЙ-ООЛ.

БАРААННАРНЫ—ЧОНГА

БЕЛОРУС ССР. Гродноnуң дааранылга фабриказының коллективиниң, садыг ажылдакчыларының болгаш садып алыкчыларның аразында чаагай харылзаалар тургустунган. Херээженнер платьелери, юбкалары, чолдак тоннар, платье-костюмнер болгаш фабриканың өске-даа кылыглары садыгларга үр чытпас, чарлаашкыннар-даа чокка оларны херегленикчилер доараан-на садып аптар. Хептерниң барык бүгү үлегер хевирлерин фабриканың конвейеринге кирериниң мурнунда Гроднонуң болгаш өске-даа хоорайларның магазиннеринде садыглаар делгелгелерге көргүзүп турар. Садып алыкчыларның болгаш садыгжыларның саналдарын болгаш күзелдерин дааранықчылар кичээнгейлиг дыңнаарлар. Ол бүгүнү барымдаалавышаан, Гроднонуң мастерлери чүгле бо чылын бээин кылып үндүрер хептериниң ассортиментизиниң 70 ажыг хуузун чаарткан.

ЧУРУКТА: Гроднонуң дааранылга фабриказының кылып үндүрүп турар хептериниң үлегер хевирлерин бүдүрүлгениң ажылдакчылары Лилия Петровская биле Ольга Серебро олар көргүзүп турарлар.

Г. СЕМЕНОВ биле А. ПЕРЕХОДТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТАЙБЫҢ ФОНДУЗУНГА

Уругларым авазы-биле кады кадык камгалал шугумунда 33 чыл дургузунда ажылдап тур бис. Кижиге эң үнелиг чүве—кадыкшыл.

Ие-чаштың кадыкшылы, оларның чырык өртемчейге аас-кежиктиг кадык чурттаалгазы дээш ажыл-иживиске эвээш эвес күжүвүстү, билиивисти үндүрүп келдивис. Коммунистиг партияның, Совет чазактың кижи дээш, кижиниң чаагай чоруу дээш ада сагыш салыышкынының ачызында хостуг-шөлээн ажылдап, ажы-төлүвүстү эртем-билиглиг, ниитилелге ажыктыг кижилер кылдыр өстүрүп, ам бо хүннерде уругларывыс уругларын азыражып, карактажып чорууру вуска өөрүп чор бис.

Мындыг аас-кежиктиг, тайбыңга ынакшылдыг совет кижилерге айыылдыг кыжаныг кылып турар АКШ-тың Рейганга баштаткан амгы администрациязының хоралыг политиказын шыңгыы буруу шаап тур бис.

1959 чылдан бээр СЭКП кежигүнү мен. Чурттап эрткен ажыл-амыдыралым кижилерниң кадыкшылы дээш демиселге тураскааттынган. Ядролуг айыылды болдурбас дээш делегей эмчилериниң шуулганының кыйгырыынга бүрүн каттышканым катап-катап илередир-дир мен.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ю. В. Андроповтуң Медеглелин болгаш «Правда» солуннуң айтырыгларынга харыыларын коллектив таныжып тура, Тайбыңның күш-ажылчы неделязын чарлаан. Ооң түңнелинде эмнелге коллективи 300 рубльди тайбың фондузунче шилчиткен. Бы жыг сагыылга-чурум-биле башкартынган күш-ажылывысты делегейге тайбың дээш демиселге бараалгадыр бис.

Ч. БОРБАЙ-ООЛ.

Тес-Хем район.

«АЛДЫН ӨРТЕКТИГ» ГАРАЖ

«Биске чаа гараж тудар дээн-дир!» диген өөрүнчүг медээ 1981 чылдың чазынында Өвүрде «Кызыл тук» совхозтуң төвү Саглы суурга дыргын тарай берген. Шынап-ла, удатпаанда ырак-узак Саглыга тудуг материалдары сөөрткен күчүлүг «КамАЗ»-тар чедип келген. Оларга чаржалаштыр тудуг тудар чеди ажылчын керээ ёзугаар ап четкеш, чаа гаражтың таваан салып кирипкен.

Ынчан совхоз директору турган Б. Кара-Сал чугула тудугга 40 муң рубльди аңгылаан турган. Ынчалза-даа гараж тудуу шуудаан-даа чок, чылдан чылче «сөөртүнүп» туруп берген. Ам ол доозулбаан тудуг үш чылдың иүүрүн көөр дей берген. Тудуг саадай бээр чорук ындыг-ла ховар таварылга эвес-ле, харын. Хамык ужур «мойну узаан» чолаачылар, трактористер-даа эвес-ле. Чүвениң ужурун тудугга чарыгдаан акша-хөреңгиниң анаа бөдүүн экономиктиг саңаашкыны кылгаш, эскерип каап болур. Чыл дургузунда чаңгыс-ла ажылчын ортумаа-биле 7 муң рубль ажылдап ап турган болза, чеди кижи чылда бети дээрге 50 муңну карманынче суп алган ышкажыл. А үш чылда оларның «орулгазы» 147 муң рубль болганын эге класс өөреникчизи-ле санап каптар. А керээ ёзугаар көрдүнгени 40 муң дээрзин үстүнде ададым. Езулуг-ла «алдын өртектиг» гараж аа!

Ам бөгүн гараж тудуун барып көөр болза, байдал каракка чаржынчыг. 20 автомашина турар тудугнуң сарапчазы-даа, дээвири-даа салдынмаан, бус-биле изиидер одалга системазы, кочегарказа кылдынмаан. Ооң бо чылын ажыглалга кирери чигзиниг: соок дүжүп, улуг хар чаапгарга, тудуг кылыры бергедей берген. Совхозтуң автомашиналары чаа чылды, аанакайын, эрги гаражынга уткуур апарганы илден. А үнер чылын «алдын өртектиг» гаражка база-ла эндерик акша-хөреңгини чарыгдаары билдингир.

Бо бүгүнү совхозта улусчу контроль бөлүү чүге анаа көрүп эрттирип турарыл? Мындыг ээ-харыысалга чок, төтчеглекчи чорукту районда чогуур органнар чүге истеп хынавазыл? Ол дугайында тодаргай харыыны харыысалгалыг кижилер бээр апаар.

О. ДАЛБЫЙ.

АЖЫЛ-ИШЧИ ӨГ-БҮЛЕ

Хирлии Дыртыковна—ажылчы, үлегерлиг ие. Ооң ийи кызы—Светлана болгаш Татьяна Кызылдың садыг-кооператив училищезин доосааш, Өвүрнүң Хандагайтыда садыгжылай бергеннер. Ажылгыр ие чылдың-на суггатчылап, ниитиниң малынга арбын сиген-шырбиниш өстүржүп чоруур.

Бо чайын ол боду ышкаш ие херээжен С. Шарапаанның суггатчылар звенозунга эки көргүзүглерлиг ажылдааш, совхоз дирекциязының, ында партия, профэвилел организацияларының шаңнал-макталын алган.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозка сезоннуг суггат ажылы төнери билек, сиген, саван бөлеринге, ону саразттаарынга ол киришкен. А бо хүннерде прессовщик тракторист М. Шарапааның звенозунда люцерна саваңы боолалдап ажылдап турар. Пресстекчилер хүн бүрүде 280—300 боодал саваның белеткээн «Сукпак» совхозче чорудуп турар.

Хирлии Дыртыкованың өөнүң ээзи Кызыл-оол Аргына—Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору. Хоочун механизатор күзүн аңгыс андарылгазында Т-150 маркалыг трактор-биле ажылдап, хүн үлүүн ажыр күүседип турар.

Найыралдыг өг-бүле кайызы-даа ховунуң ажыл-ишчилери.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ШИЛДИ КАЯА ДУЖААРЫЛ?

Шил сава аймаа—күрүнениң база чугула савазы болур, ону дедир хүлээп алгаш, продуктулар савалаарынга дыка ажыктыг, ылаңгы катап кылып турбас. Ынчангаш ону бусбайн, пункттарга дедир дужаары — чурттакчыларның хүлээлгези.

Кызылдың дөрткү микрорайонунда 700 грамм ишкир шил саваларны эрткен чылга чедир организастыг хүлээп ап турган. А бо чылын ол ажыл сандараан, чүгле 0,5 литр ишкир савалар алыр апарган. 700 грамм кирер шилди шыгжаар хааржак чогунга сылдаглаар. Дөрткү микрорайонда Декабристер кудумчузунда шил сава хүлээп алыр пунктунуң (эргелекчизи Н. Николаев) ажылы ону бадыткаар.

Магистральная кудумчузунда № 43 магазинниң баазазынга шил хүлээп алыр пунктуну бо чылдың эгезинде ажыткан. Баштайгы ийи айда база шил сава бүрүзүн хүлээп ап турган болза, сөөлгүнде чүгле 0,5 л ишкир шилдер хүлээп алыр апарган. Чоорту ооң ээжини улуг кара шооча «таңныылдаар» апарган.

База-ла ол-ла микрорайонда № 50 магазинде ындыг пункт бар. Сөөлгү үеде ажылдавастаан. Үргүлчү хаалгыг турар.

«Бо бүгүге хөй түңнел кылган ажыы бар бе. Чүгле шил саваны каяа дужаар бис? Ылаңгыя 0,7 л. ишкир шилдерни канчаарыл» деп айтырыгга харыыны Кызылдың аъш-чем бараанналының садыының директору М. Р. Еремповадан чурттакчылар дыңнаксап турар.

С. САНДЮ.

ДАГЫН АЖЫГЛАЛДА

КОХТЛА-ЯРВЕ. (СЭТА). Хөмүр-даш тывыжынга ажылдап турган күчүлүг экскаваторнуң ажыглал хуусаазы төнген сөөлгүнде, ону үндүр бижир бодап турган. Ынчалзажок ол машинаны септээш, катап ажыглаар сорулганы дагжылар боттарының мурнунга салып алган. Участок мастери М. Андреев экскаваторну септээриниң төлевилелин чогааткан.

Экскаваторну Уралдың аар машина тудуунуң заводунга бүдүрген турган. Дагжылар ол заводтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларындан сүме айтырып, дуза дилээн. Завод коллективи чогуур сүмелерни болгаш артык кезектерни берген. Күчүлүг экскаватор септеттинген болгаш «Нарвский» разрезинде дагын ажыглаттынып эгелээн.

Советтер амыдыралы

ХАРЫЛЗААНЫҢ КОШКААНДАН

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленуму ниити билиг школаларының болгаш өөредилге черлериниң мурнунга улуг сорулгаларны салган. Бай-Тайга районнуң школаларының башкылар коллективтери өөредилге-кижизидилге ажылын ук Пленумнуң шиитпирлеринге дүүштүр тургускан.

Улус депутаттарының район, кодээ Советтериниң сессияларынга, күүском хуралдарынга ниити билиг школаларында өөредилге-кижизидилге ажылы-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып турар. Бүгү-ниити өөредилгезин чедип алыры чугула айтырыгларның бирээзи. Районнуң школаларында чугула бо айтырыг канчаар шиитпирлеттинип турарыл?

Школа назылыг оолдарны, уругларны школага хаара тудар айтырыгны Тээли ортумак, «Тээли» совхозта, Бай-Тал ортумак школаларда багай эвес тургускан. Шуй, Бай-Тал кодээ Советтериниң күүскомнары Советтериниң девискээринде школа назылыг уругларның даңзызын шын тургузарынче улуг кичээнгейни угландырып, четчелеп, хынап турар. Ук Советтерниң активи башкылар-биле кады школа назылыг уругларның, оолдарның даңзызын чылда ийи удаа—март, августа тургузуп келген.

Районнуң сес ниити-билиг школаларында бо өөредилге чылында 4351 өөреникчи, ажылчын аныяктарның кежээки школазында 400 аныяк оолдар, кыстар өөренип турар. Бо сан-түң чүнү көргүзүп турарыл? Улус ажыл-агыйының планында школаларга 4540 өөреникчини хаара тудары көрдүнген. Бо хүннерде байдал-биле алырга, ук план 189 өөреникчи чедир күүсеттинмээн. Ооң чылдагааны чүдел?

Чамдык кодээ Советтер, ооң девискээринде школалар школа назылыг уругларны бүгү-ниити өөредилгеже хаара тудар, оларның учёдун доктаамал чорудуп, хайгааралга алырын кошкак тургускан. Ол — Шуйнуң кадыкшылга, Кызыл-Даг, Кара-Хөл школаларынга хамааржыр. Чижээ, Шуйнуң кадыкшылга школазы уругларны өөредилге чылының эгезинге чедир четче чыып албаан. Мындыг байдал ында чүгле бо чылын эвес, моон мурнунда чылдарда база турган.

Кызыл-Даг ортумак школазында байдал оон дээредевес. Бүгү-ниити өөредилгезиниң планын школа күүсетпейн турар. Ооң кол чылдагааны өөреникчилерниң үнүп-кирер чоруунуң хөй болуп турары. Эрткен өөредилге чылында 31 өөреникчи янзы-бүрү чылдагаан-биле өске школаларже шилчээн. Школага болган хыналда үезинде профессионал-техниктиг училищеже үш оолду чорутканын дыңнаткан. А херек кырында ол оолдар өөренмейн, Кызыл-Даг девискээринге чорup турганы илерээн. Өөреникчилерниң кайда, чүнү кылып чорup турарын эки билбес чоруктар школаларның дирекцияларының талазындан бары канчап-даа таарышпас.

Школа назылыг өөредилгеже хаара туттунмаан уруглар Тээли ортумак школазында база бар. Школа назылыг уругларның отчёт-учёдун Тээли, Ээр-Хавак, Кызыл-Даг кодээ Советтеринде кошкак тургускан.

Кодээ Советтерниң сессияларынга, күүском хуралдарынга үстүнде айтырыгларны чугаалажып келген. Ындыг-даа болза анаа хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезинге контроль кошкак.

Районнуң школалары чаа өөредилге чылында башкы кадрлар-биле четчелеттинген.

Үстүнде чугула айтырыгны районнуң чамдык школаларында четпес шиитпирлеп турарындан школазын ара каггаан, хөй-ниитиниң хайгааралы чок арткан уруглар бар. Хөй-ниитиниң корум-чурумун, хулиган херек үүлгеткен назы четпээннерниң аразында оларның эттарының кирип турары таварылга эвес.

Хөй-ниитиниң корум-чурумунуң хажыдыышкыннары Бай-Тал, Тээли, Кызыл-Даг школаларында бар. Ооң кол чылдагааны —өөредилге-кижизидилге ажылын кошкак тургусканында, школа биле хөй-ниитиниң кошкак харылзаазында.

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленуму аныяк өскен-биле ажылче, оларның кижизидилгезинче улуг кичээнгейни угландырып, тодаргай сорулгаларны салган. Ынчангаш школаларның бүгү ажылы анаа дүүштүр тургустунар ужурлуг. Бүгү-ниити өөредилгезинге школа назылыг уругларны бүрүн хаара тудары чугула айтырыг. Школаларга ол өөредилге-кижизидилгениң ажылдың үндезини болуп турбуже, районнуң чамдык чер-чер Советтериниң девискээринде чугула бо айтырыг кошкак тургустунган.

Школа назылыг уругларны бүгү-ниити өөредилгезинге хаара тудар айтырыгны район школаларында канчаар шиитпирлеп турарын райкүүскомнуң хуралынга чоокта чаа дыңнаан. Райкүүскомнуң улус өөредилге килдизиниң улуг инспектору Е. Сат дыңнадыг кылган.

Улус депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң чугаалашкан айтырыгда четпестерни чайладыр хемчеглерни айыткан шиитпирни хүлээп алган. Ооң күүселдезин шыңгыы контрольда.

К. ЧҮЛЬДҮМ,

Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң секретары.

Делегейге тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш

СОВЕТ ХЕРЭЭЖЕННЕР ЯДРОЛУГ ХАЛАПТЫҢ КЫЖАНЫЫНГА УДУР

«Бистер, бүгү диптерниң миллион-миллион херээженнериниң төлээлекчилери кижи төрелгетенниң чурттап артарынга айыылды диргээн ядролуг дайын айыылының өзүп турарынга ханызы-биле дүвүреп турар бис. Делегей амгы бо хүннерде дег айыылга кажан-даа кызадып көрбээн». Бо чылдың октябрьда Балатоналига хоорайга (ВУР) эрткен Делегейниң херээженнериниң демократтыг федерациязының (ДХДФ) Чөвүлелиниң сессиязынга бүгү делегейниң херээженнеринге Кыйгырыында ынча деп демдеглээн. 110 чурттардан 121 херээженнер организацияларының аңаа чыылган төлээлекчилери бүгү делегейниң херээженнериниң ядролуг халапты болдурбазынга шиитпирлиин илергейлээн.

Херээженнерниң дайынга удур шимчээшкиниңиң ындыг калбак нептереди турганы төөгүде чок. Чүгле сөөлгү үш чылдарның дургузунда аңгы-аңгы чурттарда чаа-чаа организациялар база шимчээшкиннер — «Херээженнер тайбың дээш», «Иелер тайбың дээш», «Херээженнер Чер кырынга амыдырал дээш», «Херээженнер ядролуг боо-чепсекке удур» болгаш өске-даа — тыптып келген. Олар тайбыңның марштары, лагерьлери, чалбыыштарлыг марштар, пикеттээшкин, забастовкалар, кыйгырыглар адаанга ат салыышкынын чыыры болгаш өске-даа чаа-чаа аргаларны ажыглаарынга хөлчок тывынгырын көргүзүп, тайбың камгалалынга массалыг хемчеглерни калбарткан. Дең эрге, соңгааралттынмас социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээри дээш демиселдиң улам хөй херээженнер тайбың дээш, боо-чепсектерни эндере бүдүрериңге удур демисел-биле холбап турар апарган.

КНО-нуң Делегейниң херээженнер чылын (1975 ч.), а ооң соонда «Дең эрге, хөгжүлде, тайбың» деп кыйгырыглыг Херээженнерниң он чылын чарлааны херээженнерниң хөделиишкиннерин идепкейжиткен. 80 чылдарның эгезинде делегей байдалының кончуг чидигленгени, ядролуг дайынның кыптыгып болуруунуң шуут боттуг апар чыдар айыылы болгаш бөмбүрзектиң аңгы-аңгы девискээрлеринде дүшмеүрлүг чоруктуң база үскүлежиишкиннерниң улам чидигленип, тыптып кээп турары. Он чылдың сорулгаларын күүседиринче чоокшуладыр байтык. Чер кырынга амыдыралга айыылды тургускан. Ынчангаш миллион-миллион херээженнер Барыын Европаның чамдык чурттарынга ядролуг америк ракеталарны тургузарынга удурланып, ядролуг чепсектерни бүдүрерин соксадып, оларны кызырарын база чоорту шуут узуткаарынче кыйгырып, кудумчуларже үнүп турар.

Олар ядролуг чепсек чок зоналарны тургузары дээш туржуп, империалистиг холгаарлаашкынны болдурбазын, Чоокку Чөөн чүктүң, Латин Американың, Африканың болгаш Азияның улустарының херектеринге дорт-даа, доорартан-даа киржирин соксадырын негеп турар. Кижи төрелгетенге удур эң улуг кемниг үүлгедиг болур ядролуг дайынны кыпсырынга кандыг-даа белеткелдерни буруу шаппышаан, херээженнер боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксаткаш, кижиниң чогаадыкчы күштерин база бойдустуң бүгү байлактарын тайбыңның болгаш амыдыралдың эрге-ажыктарынга ажыглаарынче кыйгырып турар.

Хөй-хөй чурттарда херээженнер дайын күштери-биле демиселге шыдамыын база эрес-маадырлыын көргүзүп турар. Гринем-Коммонда (Англия) америк шериг баазазының чанында тайбың лагериниң херээженнери эрге-чагыргаларның истеп-сүрүүшкүнү, тудуп хоругдаашкыннары турзажок, үш чыл улаштыр ында берге зэлчегин эрттирип турар. Олар мынча дижир: «Шаанда херээженнер ашактарын дайынче үдепкеш, бажыңынга артып каар турган, бис ам бажыңнарывыс каапкаш, тайбың дээш демисежип турар бис.

Делегейниң херээженнериниң демократтыг федерациязы делегейниң ийиги дайынының доозулганының соонда удаваанда тывылган. 45 чурттарның херээженнери, сөөк-язы, националы, шажын-чүдүлге болгаш политиктиг үзел-бодалындан хамааанчокка, 1945 чылдың декабрь 1-де Парижке Тургузукчу конгресске чыглып келгеш чаа дайынны болдурбас, фашизмни катап диргиспес дээш бүгү чүүлдерни кылырын дангыраглаан. Амгы үеде федерация 117 чурттарның 135 организацияларын каттыштырган бөмбүрзектиң эң массалыг херээженнер организациязы. Ооң национал отрядтары бүгү диптерде тайбың дээш, национал хамаарышпас чорук, херээженнерниң дең эргези, уругларның аас-кежии дээш соксаал чок демиселди чорудуп турар. Федерацияның тургузукчуларының бирээзи болгаш барык дөртен чылдарның дургузунда ооң доктаамал кежигүнү — Совет херээженнер комитеди федерацияның Программазын боттандырарынга үлүүн киирип келген.

Тайбыңны чедип алырының айтырыы Комитеттиң ажыл-чорудулгазының кичээнгейиниң төвүнге туруп келген болгаш туруп турар-даа. Чижээ, Швецияның, Финляндияның, Совет Эвилелиниң, Венгрияның, Чехословакияның болгаш Австрияның девискээрлерин таварты эрткен Стокгольм — Москва—Минск болгаш Москва—Вена маршруттуг тайбың марштарын белеткээринге база эрттирерин-ге совет херээженнер идепкейлиг киришкен. Ол марштарга болгаш ооң-биле холбашкан хемчеглерге 700 муң совет хамаатылар киришкен.

Совет херээженнерниң тайбың камгалаан үнү Федерацияның болгаш өске-даа делегей организацияларының инициативазы-биле эрттирген делегей чыыштарынга дыңналып турар. Сөөлгү чылдарның дайынга удур акцияларындан эң улуглары — бүгү делегейниң херээженнериниң Прагага конгрези (1981 ч.), ДХДФ-ның оралакчы президентизи, Совет херээженнер комитединиң даргазы В. В. Терешкованың киришкени КНО-нуң Кол Ассамблеязының боо-чепсектерни дүжүрериниң талазы-биле ийиги тускай сессиязы (1982 ч.), «Тайбың болгаш амыдырал дээш, ядролуг дайынга удур» деп делегей ассамблеязы (Прага, 1983 чыл, июнь).

Совет херээженнерниң өске чурттарның херээженнери-биле кады ийи талалыг ужуражыышкыннары база семинарлары дайын айыылынга удур демиселдиң дээштиг хевири болуп турар. Олар ядролуг халапты болдурбазы дээш демиселге херээженнерниң киржилгезиниң айтырыгларының талазы-биле ажык, үре-түңнелдиг чугааны чорудар арганы берип турар. АКШ-тың, ГФР-ниң, Европаның соңгу талакы чурттарының, Индияның, Японияның болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери-биле ындыг семинарлар сөөлгү үеде эрткилээн. Бистиң уругларывыстың тайбың келир үезинге тураскааткан АКШ-тың, ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның иелерниң ужуражыышкыннары чаңчылчаан.

Бистиң чуртувуста өзүп орар салгалды тайбың үзел-бодалдарга кижизидип турар. Чижээ, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен сентябрь 1-де Бүгү-делегейниң тайбың хүнүн демдеглеп турар. Бо чылын ол хүнде бистиң чурттуң 70 хуузу херээженнер боор турар башкылары бүгү школаларга Тайбың кичээлин эрттирген. Моон соңгаар өөредилге чылы бүрүзү Тайбың кичээлдери-биле эгелээр.

Барык чартык кезии херээженнер боор турар 80 миллион совет кижилер Совет тайбың фондузунуң кежигүннери. Олар тайбың дээш кыйгырыгларның адаанга ат салыышкынын чыып, митингилер, тайбың ээлчеглеринге болгаш өске-даа дайынга удур хемчеглерге киржип турар.

Совет херээженнер ДХДФ-ниң делегейниң херээженнериниң боо-чепсектерни дүжүрер талазы-биле кампаниязын эрттирер дугайында кыйгырыын изиг-биле деткээн. Москвага эрткен октябрь айда болган дайынга удур манифестацияның киржикчилери — 800 муң херээженнер болгаш эр кижилер — аңгы-аңгы чурттарның улустарының дайынга удур шимчээшкиннери-биле эп-сеткил каттыжылгазын илереткен, АКШ-тың болгаш НАТО-нуң Европага ядролуг чаа ракеталарны тургузар дээн планнарынга удур шиитпирлиг удурланыышкынын медеглээн. Ол милитаристиг планнар совет кижилерни аажок дүвүредип турар: делегейниң ийиги дайынынга тиилелге дээш Совет Эвилели 200 миллион кижини чидирген —кончуг улуг чидириг. Ынчангаш совет кижилер— херээжен-даа, эр-даа кижилер дайынга удур хөделиишкиннерни күштелдиреринче, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынче кыйгырып турар.

Түңнелинде Делегейниң херээженнерниң демократтыг федерациязының президентизи Фриде Брауннуң «Тайбың болгаш амыдырал дээш, ядролуг дайынга удур» деп делегей ассамблеязынга мынча дээн сөстерин манаа киирикседим: «Херээженнер кижи төрелгетенни долузу-биле узуткаарының айыылындан камгалаар дээш демиселдиң чугулазын медереп билген. Олар дайынны болдурбас, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадыр деп быжыы-биле шиитпирлээн. Ынчангаш олар каттыжып алгаш, ону чедип-даа алыр».

Ксения ПРОСКУРНИКОВА,
Совет херээженнер комитединиң даргазының оралакчызы.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып тур

БЕДИИ-БИЛЕ ҮНЕЛЭЭН

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Ле Зуан совет-вьетнам экономиктиг кады ажылдажылганың улуг тудугларының бирээзинге барып чораан. Ол дээрге — Ханойнуң чоогунда Кызыл хемни кежилдир «Тханглонгунуң» көвүрүү-дүр.

Беш километр узун көвүрүгнүң адакы каътын дамчыштыр шимчээшкин ССРЭ-ниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында Керээниң 5 чыл оюнуң байырлал хүннеринде эгелээн. Көвүрүг тудугжуларының күш-ажылчы чедиишкиннерин вьетнам удуртукчу бедии-биле үнелээн. Вьетнам болгаш совет инженерлерниң, ажылчыннарның интернационалдыг коллективи көвүрүг тудуун чедиишкинниг чорудуп турар. Совет дуржулганы өөренириниң, калбаа-биле ажыглаарының эргежок чугулазын Ле Зуан онзалап айыткан.

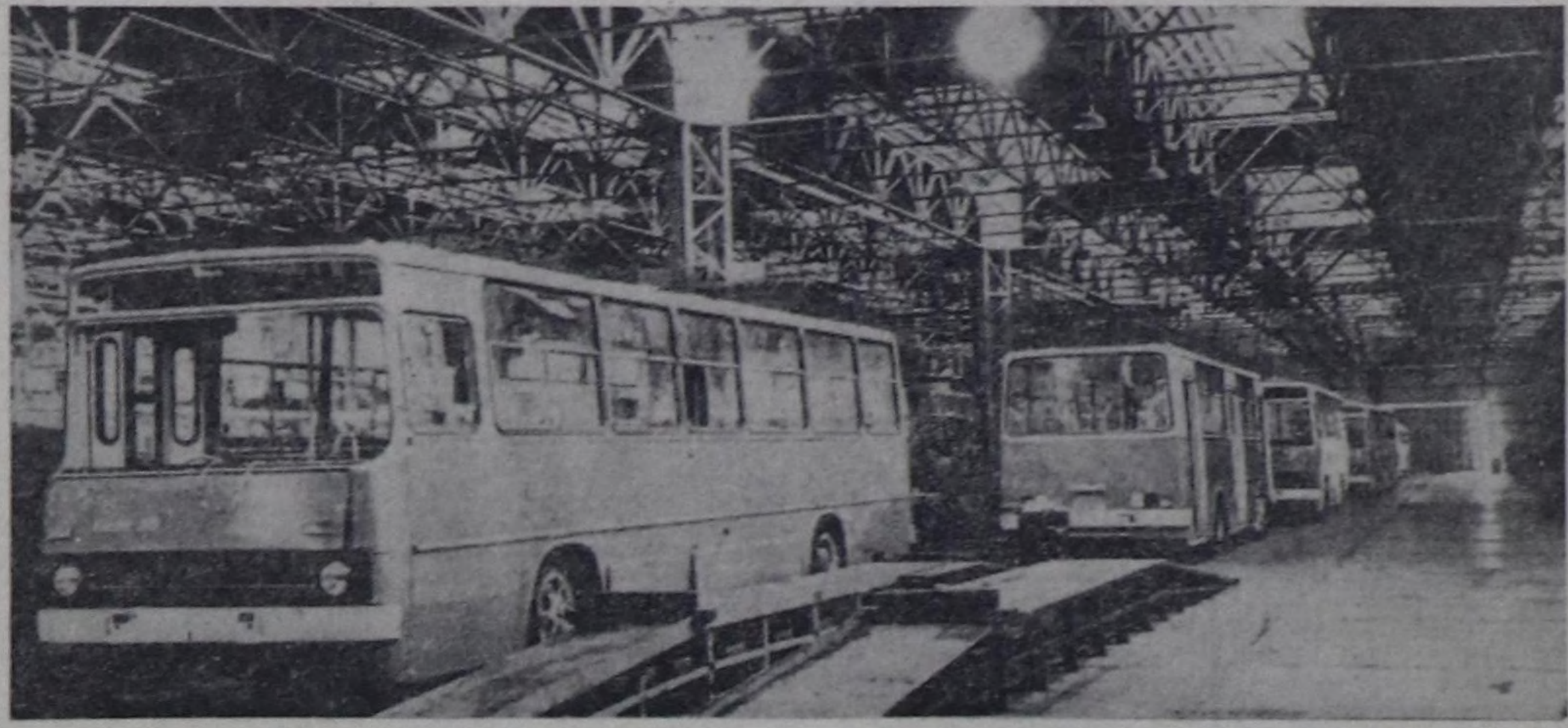
Вьетнамның тайбың тургузуушкунунга болгаш чуртту камгалаарынга кайгамчык улуг болгаш дээштиг дузаламчы дээш СЭКП-ге, ССРЭ-ниң чазаанга болгаш чонунга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин ол илергейлээн.

Л. ШТРОУГАЛДЫҢ ЧУГААЗЫ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның кызыгаарларындан барыын чүкте болуушкуннарга холбаштыр шыңгыы сагыш човап турар бис деп, Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал медеглээн. АКШ-тың амгы администрациязы чепсеглениишкинниң болгаш удур турушуушкуннуң политиказын улустарга өжегерээн албадап турар. Гренадага удур Вашингтоннуң агрессиязы америк империализмниң араатанзыг мөзүзүн бүгү делегейге сойгалап илереткен. Кыжаныышкыннардан АКШ дайын халдаашкыннарынче шилчээнин Гренадага удур агрессия бадыткаан-дыр. АКШ-тың дайынзырак ол хөделиишкиннери Каттышкан Нациялар Организациязының Уставынга болгаш делегей эргезинге чөрүшкек болуп турар.

Талаларның дең болгаш бир дөмей айыыл чок чоруун хандырар ак сеткилдиг дугуржулганы чедип алырының аргазы бар деп санап турар бис деп, чехословак чазактың баштыңы демдеглээн. ССРЭ-ниң чаагай сеткилдиин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ю. В. Андропов чоокта чаа база катап бадыткаан.

Ынчаарга бистиң чаагай сеткилдиивис дээрге, кошкак чоруктуң илергейлээшкини эвес-тир деп, Л. Штроугал айыткан.

КУБА. Гаванада автобус заводунуң бүдүрүп турар «Хирон» марканың машиналары Хостальга ортулуунуң бүгү районнарында алдаржып, сурагжаан. Совет Эвилелинден, Венгриядан болгаш социалистиг өске-даа чурттардан дериг-херекселдерни чорудуп берип турарының түңнелинде завод чылда 650 ажыг автобустарны бүдүрер аргалыг болган. Ол автобустар амгы үениң эң-не бедик негелделеринге бүрүн дүгжүп турар.
ЧУРУКТА: заводтуң эптелге цегинде.
АИН—СЭТА-ның фотозу.

КОРГУДУП ШЫДАВАС

ГАВАНА. (СЭТА). Июль 19 аттыг сандиночу аныяктар организациязының координатору К. Карреон Кубага барып чораан. Чепсектиг халдаашкынның кыжаныышкынынга никарагуа улус таваржып турар. Ынчалзажок революцияның чаалап алыышкыннарын камгалаарынга чурттуң чону бүрүн шиитпирлиг. Никарагуа улусту ооң иштики болгаш даштыкы дайзыннары коргудуп шыдавас деп ол медеглээн.

Кубаның болгаш Никарагуаның улустарының аразынга акы-дуңма найырал болгаш кады ажылдажылга улам калбарып турарын ол онзалап демдеглээн.

ГРЕНАДАДА БАЙДАЛ

ДЖОРДЖТАУН. (СЭТА). Гренадада байдал кедергей дүшкүүрлүг. Ында хөй муң америк шериглер болгаш саттыныкчы «түр чөвүлелдиң» кежигүннери чурттуң депшилгелиг бүгү кижилерин хоругдап, өлүрүп турар. Кариб бассейниниң бичии чуртун —Гренаданы АКШ бодунуң колониязы кылып алырын планнап турар.

БҮДҮРҮҮШКҮН КЫЗЫРЫЛГАН, АЖЫЛ ЧОКТАР ӨСКЕН

ЛОНДОН. Английяның суураглыг «Дженерал электрик компани» фирмазының «Турбин дженерейторс» филиалының компаниязының администрациязы 700 хире ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны ажылдан үндүрерин чарлаан. Манчестер, Регби болгаш Ларн хоорайларда заводтарның «бүдүрүүшкүннү болгаш артык ажыл кылган кижилерни кызырары эргежок чугула апарганы»-биле ол бодунуң шиитпирин тайылбырлап турар.

Тускай сан-түңнерден алгаш көөрге, амгы үеде Англияда ажыл чоктарның саны 3 миллион кижи четкен.

ВЕНА. Австрияда эң улуг «Фест-Альпине аг» деп индустриалдыг концернниң администрациязы фирманың металлургия бүдүрүлгелериниң 1500 ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын кызыргап ажылчын график ёзугаар ажылче киирер деп турарын дыңнаткан. Концернниң директорларының бирээзиниң чугаазы-биле алырга, оларны чоорту ажылдан үндүрер.

Каң эзилдирер «Ферайнигте эдельштальверк» компанияның дирекциязы ооң мурнунда бүдүрүүшкүннү кызыргаш, 4500 ажыг кижини ажылдан үндүрер деп шиитпирни хүлээп алган.

Экономиктиг бергелерниң тургустунуп турар бир кол чылдагааннарының бирээзи болза, чурттуң металлургия үлетпүрүн Европаның экономиктиг ниитилежилгезиниң эрге-ажыктарынга чагыртып турары болур. Амгы үеде күштүг дугуржулга ёзугаар Австрия бодунга ажыглаар шойнуң болгаш каңның 25 хуузун ЕЭН-ниң күсели-биле чедип алыр ужурлуг, ынчан бодунуң бүдүрүкчү күчүлери кызырлы бээр.

* * *

Фойтсбергте (Штирия чери) шил бүдүрүлгезиниң чүс ажыг ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары «ак-көк чагаа хаптарын» алгылаан, ында оларны ажылдан үндүрер дугайында дыңнадыглар кирген. Ук заводтуң администрациязы бүдүрүлгениң «орулга чогунга» чылдагааннааш, ону бүрүнү-биле хаап кааптар деп шиитпирлээн.

Оон аңгыда база чүс хире ажылчын чурттакчылыг өске черлерден амыдырал-чурттаар акша-төгерик ажылдап алыр аргалыг болганнар. Ынчангаш, кризистиң бүгү аар-бергелерин ажылчы чоннарның эктинче чүдүрер сорулганы дирекция салган.

РИМ. Италияның үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли бо чылдың эрткен чеди айларында, эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 7,9 хуу кызырылган дээрзин Статистиканың төп институду дыңнаткан. Ол дыңнадыгда ук чурттуң даштыкы садыгда өрези 6.822 млрд. лир чеде берген деп турар.

БРЮССЕЛЬ. Бельгияның экономиказы мурнуку хевээрле дорайтавышаан. Ол дугайында экономика министерствозунуң статистика саннары бадыткап турар. Чижээ, үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлде темпизи бо чылдың эрткен он айларында 0,7 хуудан өспээн, ажыл чок чоруктуң өзүлдези 7,5 хуу болган. Ниитизи-биле ажыл чок кижилерниң саны чартык миллион ашкан.

БРЮССЕЛЬ. Бельгияны каң эзилдирер хемчээлин кызырарынче албадаар сорулгалыг «ниити рыноктуң» удуртукчуларының ыйыдыышкынының түңнелинде «Коккериль-Самбр» концернниң Серене хоорайда эң чаа заводтарының бирээзинде хагдынар айыыл диргелип келген. Ук бүдүрүлгениң ажылчыннары аңаа удурланыышкын чыскаалын кылган болгаш негелделер тургускан.

ТОКИО. Японияда эң улуг пөс-таавы компанияларының бирээзи — «Тонобонуң» администрациязы чоокку үеде Хамамацу болгаш Судзука хоорайларда ийи фабриканы хаарын чарлаан. Чуртта үргүлчүлеп турар экономиктиг кудулап бадыышкынның үезинде орулга чедип алырын оралдашканнарның «бүдүрүлгени чаартыры» деп программазының бир кезээ ол шиитпир болур. «Тонобонуң» ээлэн каш чүс пөс-таавычылары ажылындан үндүртүрүнүң кырында келген, олар ол планны боттандырбас, боттарының күш-ажыл кылыр эргези дээш туржур ужурлуглар.

МАНИЛА. Филиппинниң күш-ажыл болгаш ажылдап турарлар министерствозунуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, чурттуң 622 бүдүрүлгелери болгаш компаниялары ажылын соксаткан. Ооң чылдагааны чүдел дээрге, чиг-эттиң чедишпези база октябрь төнчүзүнде бүдүрген филиппин песонуң үнезиниң кудулааны болур. Бүдүрүлгелерни хагган болгаш кижилерни моонуң-биле ажылдан үндүрген чоруктан Мурнуу Лусонуң база Висай ортулуктарының төп районнарының ажыл-агыйларының дыка хөй салбырлары дорайтап туруп берген деп министерствонуң илеткелинде чугаалап турар.

(СЭТА).

КОМПАРТИЯНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан Коммунистиг партия чурттуң мурнуу талакы районнарынга хамаарыштыр медеглел кылган. Ливанның эжелеткен кезиин израиль агрессорлар улуг кара-бажың кылдыр хуулдурганын медеглелде айыткан. Хөй муң кижилер берге байдалга таварышкан. Израиль шаажылакчылар оларны хилинчектеп, өлүрүп турар. Удурланыышкынның улусчу калбак фронтузун тургузарынче, интервентилерге удур демиселди күштелдиреринче Мурнуу Ливанның чурттакчыларын ливан коммунистер кыйгырган.

Ливанның далай эриниң чоогунда хоорайларын болгаш суурларын АКШ-тың шериг-далай күштериниң корабльдериниң улуг боолары мурнуку хевээр шыгаап алган турар. Америк шериглер Ливандан үнерин бодавайн, харын-даа улам быжыглап турар. АКШ-тың күрүне секретары Дж. Шульцтуң медеглели ол дугайын херечилеп турар. Атланта хоорайга ол чүве чугаалаан болгаш амгы байдалдарның үезинде америк шериглерни Ливандан үндүрери «улуг частырыг болур ийик» деп, ол медеглээн.

КОНАКРИГЕ БАЙЫРЛАЛ

Империалистиг агрессияны ойтур шапканының 13 чыл оюнга тураскааткан шериг парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы Гвинеяның найысылалынга болган. Конакри хоорайның төп стадионунга болган массалыг митингиге республиканың президентизи Секу Туре чүве чугаалаан.

Аныяк республикага удур ханныг агрессияны империализм кылган болгаш Гвинеяның революциязын боой тудуп оралдашкан деп, президент чугаалаан. Хостаалганың, демократияның болгаш депшилгениң идеалдарынга шынчы Гвинеяның улузу бодунуң чаалап алыышкыннарын камгалап шыдаан болгаш реакцияның күштеринге аштырыышкынны таварыштырган. Гвинеяның революстуг улусчу республиказы империализмге, колониализмге, расизмге болгаш апартеидке удур Африканың улустарының демиселинге тодаргай салыышкыны моон соңгаар-даа киирер деп, Секу Туре медеглээн. Делегейниң улустарының айыыл чок чоруу болгаш депшилгези дээш, чаа дайын кыжаныышкынынга удур демисежип турар демократтыг бүгү күштерниң чаңгыс эвилелин улам-на сырый каттыштырарынче ол кыйгырган. Дең эргеге болгаш бот-боттарынга ажыктыг болур чорукка үнделээш, делегейниң кады ажылдажылгазын калбартырының эргежок чугулазын президент онзалап демдеглээн.

П. МИЛТОННУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

КАНБЕРРА. (СЭТА). Американың Каттышкан Штаттары Гренадаже халдаарда «чаңгыс ада-чурттугларын камгалаар дугайында» дээр хоозун чылдакты ажыглаан деп, Австралияның парламентизиниң кежигүнү лейборист Питер Милтон медеглээн. Кажан Гитлер Австрияже болгаш Чехословакияже халдаарда база ындыг хоозун чылдакты ажыглаан турган.

Бижик билбес чорукту узуткаарын чедип ап, чер чок тараачыннарга черни берип турар депшилгелиг чазактарның үлегери Латин Америкада АКШ-тың чалча чазактарын дүжүрериинге чедирип болур дээрзинге Американың Каттышкан Штаттары айыылзынып турар.

Соңгулдалар болур

ДАККА. (СЭТА). Бангладешке президент соңгулдалары келир чылдың май 24-те болурун чурттуң кол шериг администратору генерал-лейтенант Х. М. Эршад медеглээн. 1984 чылдың ноябрьда парламент соңгулдалары база болурун тус черниң радиозун болгаш телевидениезин дамчыштыр чугаазынга ол дыңнаткан. 1982 чылда шериг администрациязы эрге-чагыргага киргенден сөөлүнде политиктиг ажыл-чорудулгага бүгү кызыгаарлаашкыннарны күш чок болдурарын генерал айыткан.

ФРАНЦИЯНЫҢ БЮДЖЕДИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның национал хуралы хөй кезииниң бадылаашкыны-биле 1984 чылда күрүне бюджединиң төлевилелин чүүлдүг деп көрген болгаш ону ам француз парламентиниң үстүкү палатазы — сенатка чугаалажып көөрү-биле киирер.

ХОВАР ДЭЭН МЕРГЕЖИЛ

«Беловежтиң Пущазы» дээр аңныыр-камгалалдыг ажыл-агый черлериниң эртем ажылдакчызы Виктор Бахаревке ол дээрге анаа-ла ажыл кылдыр сагындырар. Ол герпетолог, Белоруссияда эң-не аныяк эртемниң төлээлекчизи кижи. Бо чылдың сөөлгү хову сезонунуң үезинде чыланнап чоруур деп тургаш, ол СЭТА-ның корреспондентизин эдертип алган.

Бир эвес ажы-биле чугаалаар дээр болза, арга-арыг иштикирип, походтаар деп тургаш, шала сестип-даа, чиртимнеп-даа турган мен: чыланнарның кажарының, оларның шагарының болгаш өске-даа ондактыг чүүлдерниниң дугайында чугаа-соот сагышка кирер болду. Ынчалза-даа Виктор Александрович мени оожуктурду:

— Чыланнар күзүн ижээринге белеткенир болгаш шак чок, дыка шимченгир эвес болур чүве болдур ийин—дээш, немей чугаалай-дыр.— Олар дээрге, дыка моон болур амытаннар болбазыкпе, Олар соок ханныг-даа болза, бөкперлежип алгаш кыштаарга, чылыг-ла болгай.

Орукче үнүп турувуста В. Бахарев бистиң сорулгавыс союстаарларны санаары болурун тайылбырлаан. Ону кылыры дыка бөдүүн болган: шинчээчи кижи үш метр «коридорнуз» чижеглеп көрүп алгаш, 10 километрни эртер болгаш орукка-ла таварышкан шагар-шакпас чыланнарны, селескелерни санааш, ооң соонда карандашты алгаш, ортумак санны үндүрүптер. Амгы үеде Белоруссияда ындыг ортумак сан кажангызындан-даа эвээш деп, специалистер бадыткап турарлар.

Чыланнарның бичии-даа хораны чамдыкта кижиниң амытынын ап-даа болур: ол ыжык клеткаларының улгадып, көвүдээриниң хемчээлин оожумнадып, соксадыр болгаш хөй хан төктүр кезиишкиннериниң үезинде база өске-даа медицина сорулгаларынга ажыглаттынар.

Бахарев хенертен тура душту.

— Шак маңаа чылан чыткан-дыр көрем—дээш, бичиинле чыттыр базып каан «чиңгисче айытты.—Ол ам ырак эвесте чор боор.

Оон удаванда-ла Виктор Александрович доңгайгаш, дөңгелик кырынче холдаан, соонда, шакпас чыланны дораан-на ушта соп келген. Ону ол шуут-ла бажының чанында кодуруп алган туру.

— Чылдың бо үезинде чыланны чаңагаш хол-биле тудуп алырга ажырбас чүве— деп, ол специалист чугаалан-ды.

Мен шала-ла айыылзынып, сезинмишаан;

— Шаптас ирги бе?—деп, айтырдым.

Ол хүлүмзүрээш:

— Профессионал кижи ооң дараазында карак чивеш дээр аразында канчап баарын билир ужурлуг—деп, харыылады.

Оон база-ла чылан дилеп чоруптувус. Ам кээп дидиминип, кижимни мурнап чор мен.

— Виктор Александрович! —деп, ону кый дидим.— Шагар медянка дээр чылан чор көрем!

— Шагар деп чүң боор—деп, ол чөпшээрешпеди.— Чүге дээрге, Беловежтиң аргазынга ындыг чыланнарга ам-даа ужурашпаан мен, оларны БССР-ниң Кызыл дептеринде киирип каан чүве болгай. Бо дээрге анаа-ла кызыл чылан—гадюка-дыр.

Гадюка дээр чыланнарның өңү янзы-бүрү болурундан улус оларны будаар чүве боол-тур. Ол черде сарыг, кызыл, кара, кара-хүрең, бора, ногаан-даа чыланнар таварышкылаар. Ынчаарга медянканы дыка күштүг хоранныг дээри черле шын эвес. Оларның медянка дээр амытаны анаа-ла чылан хевирлиг селеске-дир. Эртемденнерниң медянка деп адап турары чылан боду безин хора чок. Ол—дендии бичии питон-чыландыр.

10 километрни эрткенивис билдиртпейн барып-тыр... Шакпас чыланнарның мөөнелге черлерин илередири-биле республиканың чурттакчыларындан айтырыг салыр деп турарын В. Бахарев чугаалады. Кедизинде баргаш, чыландан эң үнелиг эм-таң бүдүмелдерин үлетпүрге үндезилеп алыры-биле эртемденнер эң таарымчалыг черлерни тодарадыр сорулгалыг.

Г. НОВИКОВ,
СЭТА-ның корр.
КАМЕНЮКИ.

КОРГУДАР СОРУЛГА-БИЛЕ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан эриктерни дургаар эжиндирип чоруп турар АКШ-тың далай шериниин авианосецтеринде шериг самолёттары чурттуң даглыг районнарын болгаш Бейрут хоорайның кыдыглаарын үзүк-соксаал чокка хайгаарап ужудуп турар. Ында америк ужар чүүлдүң үүлгедиишкинин Ливанның национал-патриоттуг күштерин болгаш кожазында Сирияны коргудар дээн оралдажыышкын кылдыр көрүп турар.

Бейруттуң чурттар аразының аэропортунуң районунда айыылдыг байдал-биле холбаштыр дыка хөй авиакомпанияларының самолёттарының ужудуушкунун соксаткан. Ону долгандыр америк далай чаа шериглериниң турушталары бар.

ШИИТПИРЛИГ ШИЛИИШКИН

ГААГА. (СЭТА). Барыын Европа шиитпирлиг шилип алыышкынның мурнунга тургустунган. Ооң девискээринге америк ядролуг чаа ракеталарны эккеп тургузарын АКШ болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилери белеткеп турар. Ол ракеталарны Совет Эвилелинге удур угландыр тургузарын планнап турар.

Ол дугайында Голландияның радикалдарының политиктиг партиязының Амерсфорт хоорайга болган съездизинге ол партияның даргазы Р. Беккерс медеглээн. Эрге-чагыргада буржуаз ийи партиялардан парламентиде депутаттарның туружун ол шыңгыы шүгүмчүлээн. «Першинг-2» болгаш чалгыныг ракеталарны Барыын Европага эккеп тургузарын соңгаарладыр дугайында айтырыгны бодунуң эвилелчилериниң мурнунга тургузарынче Нидерландыларның чазаан кыйгырган резолюциялардан ойталаарын ол депутаттар чедип алган.

Голландия эки үлегерни көргүзүп болур турган. Ынчалзажок өлүмнүг боо-чепсекти өске чурттарга эккеп тургузарынга хамаарыштыр чурттуң чазаа чоржаң турушту ээлевишаан, үени эрттирипкен деп, Р. Беккерс медеглээн. Дайынга удур шимчээшкинни улам-на идепкейжидер бис деп, ол чугаалаан.

ШИМЧЕНГИР, ТУДУНГУР

Эртеңгиниң сес шак четпээнде, совхоз тудуунуң ыяш дилдирер черинге пилорамщик чедип келген. Ол ажыл мурнунуң белеткелдерин кылган тур. Бо дээрге Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны Шугур-оол Куулар-дыр. Хирээлер бистерин хынап, ажылдаар чер девискээрин ширбип каан. Чоорту оон өөрү четкилеп келди. Оларның аразында хоочун-даа, аныяк-даа ажылдакчылар бар.

Шугур-оол Идиневичини суурда таныбас кижи ховар. Ол полирамага 1958 чылдан бээр ажылдаан. Ооң ажыл стажы 25 чыл ашкан, бешки разрядтың пилорамщиги. Даштындан көөрге бичежек, ынчалза-даа шимченгир болгаш ажылдап турда тудунгур. Кажан херек апарганда кады ажылдап турар өөрү-биле дыштаныр хүннерде-даа ыяш дилдире бээр таварылгалар тургулаан. Дааган херээнге кызымак чоруу дээш совхоз дирекциязы мактап келген.

Чартык чылды түңнээнде «Алдын холдар» деп бижиктиг шаңналды аңаа тывыспышаан, акша шаңналын берген.

Ш. Куулар өг-бүле ажылы кылып турда эрестиг. Шынап-ла өгнүң херээжен ээзинден дудак чок. Хеп-сын, бажын ишти чуп, аъш-чем кылып турда магалыг. Бо ажыл-ишке үлегерлиг ада, чурттап орары № 12 «Хүнчүгеш» агиткварталдың даргазынга каш чыл улаштыр ажылдаан. Хөй-ниитиа ажылдарны организастап турары көөү. Эрткен чайын агитквартал дыың бөлүк кижилерин баштап алгаш, мал четмэ белеткээн.

А. ШАГЖЫ,
киномеханик.

СОВЕТ МӨГЕЛЕРГЕ ШАҢНАЛ

А. Доржунуң тиилелгези

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның корр. В. Ролик). Хостуг хүреш талазы-биле ат-сураглыг делегей маргылдаазының хүндүлүг шаңналы — «Арзылаң мөгениң» кубогун совет мөге атлеттер тиилеп алганнар. Ол маргылдаа Швецияның Гетеборг хоорайынга боол эрткен. Бистиң спортчуларывыс команда талазы-биле тиилелгеден аңгыда, хууда ужуражыышкыннарга чеди бир дугаар черни база алганнар. Боттарының деңзи категорияларынга тиилелгени Кызылдан барган Александр Доржу (48 кг), москвачы Сергей Корнилаев (52 чедир кг), Киев чурттуг Сергей Белоглазов (57 кг чедир), краснояржылар — Виктор Алексеев (62 кг чедир) болгаш Владимир Модосян (82 кг чедир), Арслан Хадарцев (100 кг), москвачы Салман Хасимиков (100 ажыг кг) олар чедип алганнар.

Айтырыңар, харыылап берээл

ЫНДЫГ ШАЛЫҢ ТУРАР БЕ?

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозта кудук ажылчыннарының мурнуундан дараазында айтырыгга харыылап бээрин дилеп тур бис. Бис кышты кыштадыр кудуктуң дожун аштап, печкага дүн-хүн чок от салып турар бис. Ол дээш октябрь 1-ден март төнчүзүнге чедир айда 42 рубль шалыңныг бис. Апрель 1-ден эгелеп иштидаштын арыглап, суг сордуруп чайны өттүр ажылдаар бис. Ынчан шалыңывыс бир кижиге 12 рубль. Ындыг шалың турар бе? Чазак доктаалында акша шалыңны улгаттырар деп айыткан турда, бо шалың таан чөгенчиг эвес бе? Бистиң районда безин өске совхозтарда кудук ажылчыннарының шалыны сыр өске деп дыңнап турар бис. Бо талазы-биле тайылбырны бээрин дилеедивис.

Бөлүк ажылчыннардан.

Харыы: СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1982 чылдың май 24-те «Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының продукция бүдүрерин улгаттырарынга болгаш ооң шынарын экижидеринге материалдыг сонуургалын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалынга үндезилеп, ССРЭ-ниң Күш-ажыл талазы-биле күрүкомитеди болгаш ВЦСПС-тиң Президиуму совхоз болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының шалыңының дугайында чижек дүрүмге хамаарыштыр өскерилгелерни болгаш немелделерни киирген. Бо чаа чижек дүрүм ёзугаар совхозтуң удуртукчу ажылдакчыларының, специалистериниң, албан-хаакчыларының шалыңын улгаттырган, а дузалал персоналдың: одакчылар, аштакчылар, таңныылдар, кудук аштакчылары болгаш өскелериниң даа айда ажыл төлевирин 70 рубльден 80 рубль чедир улгаттырган. Бо ажылдакчылар 1983 чылдың январь 1-ден эгелеп район коэффициентизин-биле катай айда 96 рубль шалыңныг болган. Үстүнде эң-не эвээш шалыңныг совхоз ажылчыннарының айда шалыны 80 рубль болганда, силерге кудук аштаан дээш чайгы айларда 12 рубль, кышкы сезонда 42 рубль төлеп турары канчаптаа шын эвес.

Ынчангаш силерниң шалыңнарны шын эвес төлеп турган дугайында база мурнуңда айларда чедир албайн турган ажыл төлевирин немей төлеп бээр дугайында айтырыгны совхозтуң профэвилел комитединге киирер эргелиг силер. Профэвилел комитеди силерниң хомудал билдириишкиннерни 7 хонук хуусаада сайгарып, шиитпирлээр ужурлуг. Бир эвес профэвилел комитединиң үндүрген шиитпирлери-биле чөшпээрешпес болзуңарза, ук айтырыгны үзе шиитпирлээри-биле район судунче хомудалды киирип болур силер.

ЧЕЖЕ ХҮНГЕ САНАТТЫНАРЫЛ?

Бистиң яслиде үш харга чедир уруглар бар. Эмчи сестралары ыяап-ла турар ужурлуг. Ынчалзажок эмчи сестразы чедишпезинден, яслиниң эргелекчизи эмчи эртемниг болгаш ону база харыылап ажылдап турар. А ынчаар ажылдап турар кижиниң шөлээзи чеже хүнге санаттынарыл?

«Чебурашка» ясли-сад коллективинден.
Тандыы район.

Харыы: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл күрүкомитединиң болгаш ВЦСПС-тиң Президиумунуң 1963 чылдың июль 12-де бадылааны «Хоралыг бүдүрүлгелерде, цехтерде болгаш албан-дужаалдарда ажылдап турар кижилерге немелде шөлээ бээр дугайында» доктаалын ёзугаар ниити хүн чурумун школа-интернаттарның, уруглар бажыңнарының, уруглар садтарының болгаш яслилериниң эмчилеринге, а ол ышкаш уруглар бөлүктеринде ажылдап турар эмчи сестраларынга, санитаркаларга, няняларга, дүнеки няняларга 24 ажыл хүннүг узаткан шөлээни бээрин айыткан. Шөлээниң хуусаазы ажылчының кандыг эртем дооскаанындан хамаарышпас, а херек кырында ажылдап турар ажылындан болгаш албан-дужаалын барымдаалап бээр.

Ясли эргелекчизи 36 хонук шөлээлиг болур болгаш, оларга дакпырлап өске бир ажылды кылган дээш, кол шөлээзиниң кырынга немелде шөлээ бээри күш-ажыл хоойлузунда көрдүнмээн.

КАНЧААР ТӨЛЭЭРИЛ?

Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы суурунда чурттап турар бис. Бистер бо чылдың июль 21-ден август 31-ге чедир Кызыл хоорайның МРО, СТО организациязынга совхозтуң УАЗ-469 маркалыг чиик машиназын септээш келген бис. Бо ажылдаан хүннеривистиң акшазын төлеттирип алыр дээш совхозтуң бухгалтерия черинге баарывыска, «Ажылдаан хүннерициерниң чүгле 10 хонуун төлээр бис» дижир. Үстүнде айыткан 40 хонуувустуң сургакчылаан шыңзылгазы кайывыста-даа бар. Ынчангаш бисте бо сургакчылаан хүннеривисти канчаар төлээрил?

В. ЧУЛДУМ,
М. ХОМУШКУ.

Харыы: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1980 чылдың январь 15-те доктаалынга үндезилеп бадылаан, «ССРЭ девискээринге сургакчылаар дугайында» инструкция ёзугаар бүдүрүлге, албан чериниң удуртукчузу бүдүрүлгеге чугула херек апарганда, ажылчынны азы албан-хаакчыны өске черже сургакчылаар дугайында дужаалды үндүрер болгаш ол дужаалга кайнаар, каш хонук иштинде база кандыг ажылды кылырын тодарадып айыткаш, тускай форманың шыңзылгазын холга тыпсыр. А ол ышкаш баарда, кээрде орук, чурттаар чер хөлезиниин (тускай транспорт болгаш чурттаар чер-биле хандырбаанда), хүн шууделин каш хонук база кайы хире ырак черже баарын барымдаалап, аңаа авансызын баш бурунгаар бээр ужурлуг.

Бир эвес совхозтуң директорунуң дужаалын ёзугаар 1983 чылдың июль 21-ден август 31-ге чедир Кызыл МРО-га машина септеп ажылдап турган болза, үндүрген чарыгдалыңарны совхоз үстүнде айыткан инструкция ёзугаар эгидер апаар. Бир эвес сургакчылап барган черинге күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, прогул кылып база совхозтуң берген онаалдазын сургакчылаар дугайында дужаалда айыткан хуусаазындан озалдадып турган болза, прогул кылган хүннериниң, айыткан хуусаадан артык хүннериниң ортумак шалыңын, хүн шууделин, бажың хөлезинии совхоз төлевейн барып болур.

Херек кырында совхозтуң директору-биле 40 хонукта сургакчылаар дугайында дужаалдыг, шыңзылгаларда МРО-га барган болгаш үнген хүннерни бадыткап айыткан каан болза, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, прогул кылган дугайында фактылар чок турбуже, совхоз төлевейн турар болза, бо талазы-биле тургустунган күш-ажыл маргылдаазын үзе шиитпирлээри-биле баштай совхозта тургускан күш-ажыл маргылдаалары көөр комиссияже, профэвилел комитединче болгаш район судунче хомудап болур.

А. АЖИ,
профоблчөвүлелдиң юрист-консультантызы.

Очерк

Ачылыг суур Авыйган

1. МАГАЛЫГ ОРАН

Каа-Хемниң Авыйган ховузунуң бажында кадыр эл кырында бичежек суур шөйлүг берген чыдар. Ол болза Бүренде инвалидтерниң болгаш кырганнарның интернат-бажыңы-дыр. Даңгаар шифер крышаларлыг, ак, хүрең улуг-биче тудуглар шууштур туруп кан, кайы ырактан аянныг көстүп, дүнелерде сайгылгаанның чырыындан айыраңайнып турар.

Аарыг-аржыктан, назы-хардан сулараан кижилерни ажаап-тежээр тускай суурну бо черге тургусканы анаа эвес. Бүрен дээрге чүгле делгем Каа-Хемниң-даа эвес, а харын бүгү Тываның чараш бойдустуг, кижиниң ишти-хөннүн чайгаар сергедип кээр черлериниң бирээзи. Дыт, шиви, чодураа, хаак, тал, инек-караа, кызылкаттан бүткен калбак арыгның иштин куду чамдыкта узун ээремнер боол хөөлбектелип, чамдыкта саарыглап далажып бадып чыдар Бүрениң ол-бо талаларын ээзим, аргаларлыг, эгээртинмес оът-сигенниг, чечек-каттыг даглар дургаар хаажылап, кавайлап алган турар. Хемниң оң талазынче дап бээрге, аң-меңниң, кат, тооруктуң ораны Казы сыны мыя бо.

А хемниң солагай талазында тараалаң Улуг, Биче Ажыктарның белдирлешкен черинден ырак эвесте Авыйган болза Бүрениң кайы шагдан бээр суураглыг, онзагай булуңу. Оон агаары —байлак үнүш-дүжүттүң айдызы сиңген, боду бүткен кайгамчыктыг эм-дом.

Үстүнде айытканывыс суурну ук чериң ады-биле Авыйган деп адаан. Оон чыпшыр кыдыы-биле кавлама орук эрткен. Район төвү Сарыг-Септи Бурен-Бай-Хаак, Ильинка суурлар-биле харылзаштырып турар Кызылдың автобузу хүннүң-не эртен, кежээ маңаа доктаап эртер. Ында улуг, бедик хаалгаларны утулзалап каастааш, силиг, ак аржыылдарда аъш-чем делгей тудуп алган, «Кирип моорлаңар» деп чалап турар, орус, тыва ийи кысты өңнеп чураан.

2. СОВЕТ КҮРҮНЕНИҢ БУЯНЫ

Авыйганда аарыг-аржыкка туттурган азы назы—хары улгаткаш, азыранып аргазы бергедээн ийи чүс ажыг кижи чурттап турар. Олар республиканың шупту районнарындан база бистиң улуг чуртувустуң аңгы-аңгы черлеринден—Москва, Ленинград, Элиста, Владивосток, Томск болгаш өске-даа хоорайлардан келгилээн. Маңаа күш-ажылдың болгаш дайынның хоочуннары —кандыг-даа ажылды күүседип чораан, тергиин солун намдарлыг кижилер-биле ужуражып болур.

Бот хандыртынар аргазын чидирген кижилерни маңаа амгы үениң негелделеринге долу дүгжүр оран-сава, идик-хеп, аъш-чем, эм-таң аймаа-биле бүрүн хандырып, карактаар. Интернат-бажыңның хамык-ла ажылы алдан ажыг специалистер биле ажылчыннарның күжү-биле башкарлып турар. Бо бүгүге күрүнениң социал хандырылга фондузундан чүс-чүс муң рубль чарыгдаттынар. А бүгү чурттуң хемчээли-биле ол дээрге миллион-миллион рубль-дир.

Кадык-шинээн ышкынган улус хилинчектенмезин дээш бо ышкаш өндүр-чаагай ачы-буянны кылып турар чаңгыс-даа капиталистиг чурт делегейде чок. «Демократия», «хостуг делегей», «кижиниң эргези» деп хоозун пропагандата акша-хөреңгини харам чокка чарыгдап турар эң-не бай империалистиг күрүне Американың Каттышкан Штаттары база ол ышкаш Англия, Франция, ГФР, Италия, Япония чергелиг сайзыраңгай буржуаз чурттарда хөй миллион кадык ажылчыннар безин амыдыраар ажылы чок, чайын-кыжын аргажок казанактарда, харындаа даштыгаа хонаттап, кедергей аар өртектиг эмчи дузаламчызын ап шыдавайн, түреп чурттап турар.

Директор болгаш парторг С. С. Сымыя бисти чамдык тодаргай барымдаалар-биле сонуургаткан. Бүрениң инвалидтериниң болгаш кырганнарының интернат-бажыңында беш чуртталга корпузу, хары угда сезен кижи чемненир столовая, чунар-бажын, механизастаан хеп чуур чер, эмчи пунктузу, уруглар садиги, библиотека, одалга төвү, гараж, аъш-чем болгаш хеп-сын складтары бар. Авыйган хемчээли-биле биче боордан башка ниити байдал-биле херек кырында совхозтар төптеринден ылгалбас.

Канчаарга-даа улуг эмчи болгаштың, Сергей Салчакович медицина хандырылгазын онза тодаргай тайылбырлады. Үш корпуста бир-бир фельдшер биле сестралар ажылдап турар. Эмчи херекселдерин кургадыг-стерилизация шкавынга тулган изиг бус-биле арыглаар. Кварц, УВЧ, гальванизатор, дорсонваль чергелиг сайгылгаан-биле чиңнеп эмнээр тускай херекселдерлиг физкабинетти шагда ажыглалга киирген. Колдуунда назы-хар аайы-биле тыптыр аарыглардан качыгдап чоруур кижилер хөй черге ук кабинеттиң дузазы онза улуг.

Интернат-бажың ай санында чеди чүс рубльдиң эмнерин алыр. Ынчангаш янзы-бүрү күштүг эмнерге ол чылдың-на 8400 рубльди чарыгдап турар ышкажыл! Бо түңге эмнелге херекселдери садып алыр акша кирбес.

Берге аарыг кижилерни үш тускай палатада эмнеп турар. Кол эмчи дүъшке чедир хүлээп алыышкынны эрттиргеш, чыдар улусту эргип шиичир. Оон аңгыда квартал санында республика болгаш район эмнелгелеринден барык шупту аарыглар талазы-биле эмчилер кээп, шинчилгелер эрттирер. Улустуң кадыкшылын быжыглап, экижидери-биле «Чедер» курорт биле алдарлыг Дус-Хөлдү база ажыглап турар.

Аянныг, узун корпустарның иштинге кирип кээривиске, арыг-силиг, эмге-сескелиг чорук доораан эскертинер. Коридорларда болгаш чыдар кижилерниң палаталарында телевизорларны тургускулаан. Делгем, чырык, чылыг өрээлдерни ийи, үш, дөрт кижи ээлээн. Олар орууннарын шевер эткилээш, даштын агаарлап, ажылдап турар азы сандайларда олурар болду. Өг-бүлелиг аныяк-даа, кырган-даа улус шупту тускай өрээлдерлиг.

Аъш-чем шуут четчир—хүнде дөрт удаа чемненир. Ооң кадында кырганнарның шайзырак чаңчылып өөренип көргеш, корпустарда ниити розеткаларны тургускан,— күзээн кижи чем-даа, шай-даа хайындырып ап болур.

3. ӨӨРҮШКҮНҮҢ СӨСТЕРИ

Бүрениң инвалидтериниң болгаш кырганнарының интернат-бажыңынга кижилер янзы-бүрү салым-биле келген. Мында кыраап азырадыр ажы-төл азы чоок төрел чок кижилер бар. Чамдык улус ажы-төлүн доруктуруп, тускайлаң амыдыралче киирип каап, демгилерниниң өг-бүлелеринге база дузалажып чораан, ынчалза-даа кыраан назынында уруг-дарыы-биле таарышпастааш, чедип келген. Артканнары кандыг-бир аарыгга туттургаш, күрүнениң азыралында кирген.

Аарыг-ажыктың болгаш кыраан назынның оваашгырган берге үүлезин чиигеткен хайыразы дээш төрээн Совет күрүнезинге олар өөрүп четтирген сеткилин илергейлеп турарлар. Интернат-бажыңның бөлүк чурттакчыларынга сөстен бериптейн.

Ыргак-оол Сарыглар:— Чеден сестиг мен. 1931 чылда намга киргеш Сүт-Хөлге янзы-бүрү ажылдарны кылып, МЧАЭ, колхоз организастажып, удуртуп чордум. Пенсияже үнгеш, чеди чылда хойжуладым. Кады кыраан эжимни ышкынып, улгадып назылааш, азыранар аргам бергедеп кээрге, партия райкомунуң бирги секретары турган Н. С. Бойдунуң сүмези-биле маңаа келдим.

Хыртың Доңгак:— Чырык черге алдан тос чыл чурттап чор мен. Ооң он чедизин колхоз, совхозка трактористеп, мотористеп эрттирдим. Кырганнар бажыңынга хан базыышкыны улгаткаш, уруг-дарыымга халалыг апаргалымдан чөгенгеш келдим. Кижи боду-ла оспаксыравас болза маңаа чалгаараар, муңгараар ужур чок: эш-өөрү-биле үргүлчү хөөрежир, шыдаар шаа-биле ажылдаар, радио дыңнап, телевизор көөр. Чагылгам — «Шын» солун база үргүлчү саат чок кээр, биеэги хевээр сүмележир иделгеддиг өңнүүм боол артпышаан. Бээр келбээн болзумза, амыдыралым, чугаажок, берге болур турган. Ынчангаш Совет чазаамга чүрээмниң ханызындан өөрүп четтирдим!

Солунам Сундуй:— Чээрби үш чылда хойжулап чорумда, дөңмэм аар бертинип сынган. Эмчиге бүдүн чартык чыл болган соомда бертиним тудушса-даа, аарыыры читпээн, ажылдаар арга чок апардым. Ооң кадында бир караам база баксыраан. Бистиң Арыг-Үзүүнүң көдээ Совет даргазы О. Бугалдай мени бээр чоруткан кончуг-ла шын, эки болган-дыр деп бүзүреп келдим. Бир аныяк оол улуг аарыг келгеш, бо черден сегээш чоруткан, ам Кызылда мурнакчы тудуг ажылчыны апарган дээр-дир. Мен база бүзүрелим ышкынмаан мен, ниитилелге дузалыг ажылче катап кирер аас-кежик меңээ черле келир.

Яков Москалёв: — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи кижи мен. Бо черге Элистадан келгеш, ийи чыл чеде бердим. Чоок төрелдерим чок. Күрүне эвес болза, кыраан назынымда ат болур турдум. Тываны төрелзи пе бердим. Орус, тыва кырганнар, алышкылар дег, найыралдыг чурттап тур бис. Бо бүгүнү дээш өөрүвес аргам чок. Партияга, чазакка мөгейип четтирдим!

Григорий Бүрүш-оол: — Алдан үш харлыг мен. Он сес чылда мал эмчилеп чораваш, карактарым аараш, бо черле сес чыл чеде бердим. Ийи карааам чидиргеш, бир кезек өйде караңгы дүмбей делегейде дег апарган турган мен. Канчап амыдыраар кижи боор мен деп бодаптарымга, эмчи эрттир берге турган. Борта келген соомда муңгаралым арылган, оон туржук сагыш-сеткилим чырый берген.

Мындыг янзылыг өөрүп четтириишкиниң сөстерин өске-даа ужурашканым улуг-биче кижилер чугаалаар болду.

4. КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ДУЗАЗЫ

Интернат-бажыңның чурттакчыларын чүгле азыралда турар улус дээр болза, окта шын эвес. Ажыл—кырган кижээ сагыш сергедир деткимче, аарыг кижээ — солуттунмас эм, ачылыг эш. Ынчангаш мында хире-чергези-биле кылдынып шыдаар кижилерге хүнде дөрт шактан ашпас ажылга хүлээп ап, төлевирин тыпсып турар.

Өвүрден Падыгыр Тумат баштай ийи караа баксырааш, улаштыр бажы аарып кээрге, эмчиге үш чыл эмнеткен соонда, тускай комиссияның шиитпири-биле маңаа келген. Падыгыр Лопсанович хөделип шыдаар инвалидтерге,—кырганнарга күш-ажылдың онза дузазын бодунуң хууда дуржулгазындан шуут бүзүреп билген кижи болду. «Эмчилерниң сүмези-биле агаарлап, шала чуп шимчениш келиримге, кадыым дыка экижээн; ажылдаар күзелим чидирер, чалгаараар чорук—кижиге улуг хилинчек» — деп, ол бүзүрелдиг-биле чугаалады.

Тумат ам интернат-бажыңда күш-ажыл талазы-биле инструктор. Бо даалганы ёзулуг аң сеткилдиг, харыысалгалыг күүседип, кады турар өөрүн ажыл-биле деткиир, шинек киирер дээш кызып ажылдап турар.

Ооң берген медээлери-биле интернат-бажыңда кырганнарның болгаш инвалидтерниң күш-ажылының дугайында чамдык медээлер мындыг.

Бөгүн күш-ажылда 51 кижи киржип турар. Оларның чээрби алдызы — штаттыг ажылдарда, шала, хеп чуукчулары, дааранекчы, баш таарыкчызы, идик септекчизи, библиотека эргелекчизи, кудук кочегары, хаван ажаакчылары.

А. КАЛЗАН.
(Уланчылыг).

ЛЕНИНГРАД ОБЛАСТЬ. «Изварда бүгү-ле онзагай, бүгү-ле эргим үнелиг болгаш тураскаалдыг чүүлдер чайгы айлар-биле холбаалыг» деп, кайгамчык орус чурукчу Н. К. Рерих (1874—1947 чылдар) бижээн. Чаш болгаш чалыы чылдарын ол маңаа эрттирип, бодунуң баштайгы чуруктарын маңаа чуруп тургускан.

Чурукчунуң бодунуң чураан чуруктарын ажыглап тургаш, ленинградчы реставраторлар Рерихтиң бажыңын эге баштайгы хевиринче киирипкеннер. Ленинград областың музейлер каттыжыышкынының дирекциязы чурулга-каасталга уран чүүлүнүң комбинады-биле кады Изварда бажыңга турар музейниң делгир чүүлдерин четчелеп кылып турар.

ЧУРУКТА: Н. К. Рерихтиң Изварда бажыңы.
Ю. БЕЛИНСКИЙНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧОГААЛЧЫГА ТУРАСКААДЫП

Тываның улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оолдуң төрүттүнген хүнүнден бээр 75 харлаанын республиканың бүгү чону демдеглеп эрттирген.

Степан Агбановичиниң чогаалдары аныяк салгалдың кижилерин коммунистиг ёзуга кижизидеринге, оларның угаан-бодалын, сагыш-сеткилин байлакшыдарынга болгаш идей-моральдыг үзел-бодалдарын хевирлээринге улуг рольду ойнап турар.

Тыва литератураның школа программазында С. А. Сарыг-оолдуң чогаалдары улуг черни ээлеп турар. Ук чогаалдар Улуг Октябрьның, Коммунистиг партияның, совет улустарның найыралының тыва улуска улуг ачы-дузазын алдаржыдып, улустуң шаанлагы болгаш амгы амыдыралы-биле, хосталга, аас-кежиң дээш демиселди-биле өөреникчилерни таныштырып, оларның коммунистиг, идей-политиктиг болгаш эстетиктиг мөдерелинин сайзыралынга чугула черни ээлеп турар.

Кызылдың № 2 ортумак школазының башкылары С. А. Сарыг-оолдуң чогаалдарын өөреникчилерге өөредирде янзы-бүрү арга-мергежилгелерни ажыглап турар. Ооң чогаалдарынга номчулга конференциязын эрттирип, литературалыг викториналарны ажыглап, чогаалчының допчу намдарының болгаш чогаадыкчы ажылының дугайында альбомнарны өөреникчилерге долдуртуп, хана солуннарны үндүрүп, чогаалдарынга чуруктарны чурудуп дээш өске-даа ажылдарны кылдыртып турар. Бо бүгү өөреникчилерге чогаалдарның утказын ханызы-биле билип алырынга улуг деткимче болуп турар.

Ноябрь айның эгезинде школага тыва литература неделязы эгедээн. Тоску класстарның өөреникчилери чогаалчының «Аңгыр-оолдуң тоожузу» деп номунуң бирги кезээнге номчулга конференциязы эрттирген. Конференцияга өөреникчилер тоожунуң маадыры Аңгыр-оолдуң салым-хуузун, амыдыралче баштайгы базымнарын, өөрүшкү болгаш муңгаралдарын, тыва улустуң чаңчылдарын, ёзулалдарының бичии Аңгыр-оолдуң угаан-бодалдарының быжыгарынга дузазын чугаалажып, амгы үе-биле деңней көрүп, ону канчаар хүлээп ап турарының дугайында чугаалашканнар. Конференцияга «Аңгыр-оолдуң» өске дылдарже үнген номнарының кыска допчулалын Тываның Пушкин аттыг библиотеказының килдис эргелекчизи Анчымаа Салчаковна Калга-оол чугаалап, номнарның делгелгезин кылып, өөреникчилерни сонуургаткан.

Ол-ла школага чогаалчының 75 харлаанынга тураскааткан литературлуг кежээни база организастап эрттирген. Кежээге аалчылар: филология эртемнериниң кандидаты, критик Доржу Сеңгилович Куулар, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, чогаалчы Юрий Шойдакович Кюнзегеш, шүлүкчү Екатерина Дуктуг-ооловна Танова, чогаалчының кадайы болгаш чоок өңнүү Мария Давыдовна Черноусова солун сактыышкыннарын чугаалааннар. М. Д. Черноусова өөреникчилерге С. А Сарыг-оолдуң номнарын белек кылдыр берген.

Чогаалчының шүлүглелдеринге, шүлүктеринге уран номчулганы эрттирген. Кежээге тураскаадып үндүрген «Аңгыр-оол», «Хомустуң ыры», «Мен — Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп хана солуннар утка-шынар талазы-биле эки деп демдеглеткен. С. А. Сарыг-оолдуң чогаалдарынга чураан чуруктардан Шолбан Оюннуң, Чечек Тюлюштуң чуруктарын кежээниң киржикчилери улуг сонуургал-биле көрген. Тыва литератураның неделязында эң-не эки хана солуннар, альбомнар, литературлуг викториналар болгаш чуруктарның, уран номчулганың конкурстары чарлаттынган турган. Уруглар аңаа идепкейлиг киришкеннер.

А. СОДУНАМ.
Т. ШИМИТ.

АРТИСТЕР КӨДЭЭДЕ

Республиканың хөгжүм-шии театрының бөлүк артистери «Көдээниң хөөннери», «Тайып ужар» деп шиилерни Чаа Шагаан-Арыг, Баян-Кол, Терлиг-Хая, Хайыракан суурларның ажыл-ишчилеринге бараалгаткаш келгеннер.

Артистер бо удаада ол-ла шиилери-биле Эрзин, Тес-Хем районнарже он хонук хуусаалыг үнупкеннер.

«Тайып ужар» деп шиинин кол ролюнда Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Чадамба Монгуш болгаш оон-да өске хоочун, аныяк артистер киржип турар. Олар шии бараалгалырындан аңгыда боттарының белеткээни концерттиг чоңга база көргүзерлер.

Р. ТОЛЗАТМАА.

ТЭЭЛИНИҢ ЧЕМПИОНУ

Шак-биле дүрген ойнаарынга Тээли суурнуң чемпиону ат дээш хөл-шыдыраа маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа район болгаш республика чергелиг маргылдааларга эвээш эвес удаа киржип чораан дуржулгалыг шыдыраачылар болгаш аныяктар киришкеннер.

Спортчу демиселдиң түңнелинде хоочун шыдыраачы Киров Хунан шилиндек он шыдыраачыларның аразындан 9 санны арыг алгаш, шылгараан. Ийиги черни 8,5 санныг С. Сарыг-оол ээлээн, үшкүзүнде Тээлиниң № 1 сес чыл школазының директору, 7,5 санныг Н. Сат болган.

Маргылдааның тиилекчилерин хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаан.

С. САЛЧАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 —Эртенги гимнастика. 8.55 — «Торгу бийир». Мультфильм. 9.25 — «Кадыр эргилде». Уран-чечен телефильм. 10.40 — Документалдыг телефильмнер: «Өзүп тур мен», «Баштайгы согуушкун», «Даартага даалга». 11.35 — Концерт. 12.35 —Телемедээлер. 12.40—14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнери: «Дээрелерге шаңналдар», «Каракумнуң капитаннары», «Плацдарм». 15.40 —Концерт. 16.25 — Хоойлу билир сен бе? 17.05 — «Бүгүдеге стадион». 17.35 —«Пионерия». Киножурнал. 17.45 — Амгы үениң делегей болгаш ажылчын шимчээшкини. 18.15 — Уруглар ансамблиниң концерти. Москва областың Дубно хоорайы. 18.30 — «А сен ажылдап билир сен бе?». Эртем-нептерелдиг фильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Коллектив чүнү кылып шыдаарыл. 1-ги дамчыдылга. — «Москва чүнүң-биле туттунуп турарыл». 19.30 — РСФСР-ниң алдарлыг артистери, Н. Большакова биле В. Гуляев танцылаар. 19.45 — Алды серийлыг уран-чечен телефильм. — «Подросток». 6-гы сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Московские новости» солуннуң шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга чурттар аразының маргылдаазы. Кыска программа. 22.00 — «Үени мурнаар». Эртем-нептерелдиг фильм. 22.15 — Неделяның спорту. 22.45—23.05 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Курземе». Документалдыг телефильм. 8.35 —Төөгү. Мен — Совет Эвилелиниң хамаатызы мен. 9.05 — Немец дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 9.35 — География. Океан кижиге бараан боол турар. 10.05 ПТУ сургуулдарынга. Ленинниң. 10.35 — И. С. Тургенев. «Бежин луг». 6-гы класс. 12.05 — Бойдус дугайында билиг. 4-кү класс. Хат болгаш ооң ажылдаары. 12.25 —Төөгү. 4-кү класс. Баштайгы орус революсчулар. 12.55 — Музыка. 3-кү класс. ССРЭ улустарының музыказы. 1-ги дамчыдылга. 13.25 — Немец дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 13.55 — Ортаакы вектиң уран чүүлү. 2-ги дамчыдылга. 14.25 — Көдээниң шагы. 15.25— Телемедээлер. 15.30—18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — «Орус дылды өөренип тур бис». 5-ки кичээл. 18.45 — Мультфильм. 19.00 — «Делегейде болуушкуннарның допчулалы». 19.15 — «Азия төвү». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 —ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Нестеренко ырлаар. 21.00 — «Үе». 21.35 —22.40 — «Хоорай кыдыында дээрбе» деп уран-чечен телефильм.

АГААР

Республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүктен хаттың күжү секундада 3—8 метр. Дүне агаарның температуразы 15—20, хүндүс 5—10 градус соор.

Автоорукарга көстүрү эки, тайгактаар.

Кызылга чуга булуттаар, чагбас. Дүне агаарның температуразы 21—23, хүндүс 6—8 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОЯБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Из жизни начальника уголовного розыска» 9.30, 11.20, 13.10, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дамское танго» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хочу, чтоб он пришел» 9.30, 15.00, 18.10, «Непобедимый» 11.00, 12.40, 16.30, «Дорогая Умрао» 19.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Петровка—38» 14.30, 18.10, 20.00, «Тайна корабельных часов» 16.20 шактарда.

«Шын» солун редакциязынга дарый курьер негеттинип турар.

Редакцияның адрези: 667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63 редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35 секретариаттың 2-23-35 партийжи амыдырал болгаш үлегерлиг килдистериниң 2-31-75 пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13 чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60 культура килдизиниң 2-23-54 көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45 солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 2044.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының керектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. (Кызыл Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—01628